

קהל לב אבות

LEV AVOS

ספר

והשיב לב אבות

כרך ד • פסח תשע"ח • קהל לב אבות

Sefer Ve'heishiv Lev Avos

Volume 4 • Nissan 5778

Khal Lev Avos

500 Hungry Harbor Road

North Woodmere, NY 11581

Rav Shmuel Weinberg, Rav and Mara D'asra

Editorial Team

Moshe Buchbinder, *General Editor*

Yoni Kirschner, *General Editor*

Tani Sussman, *Publication Lead*

Rob Shur, *Design and Layout*

www.rbscreative.com

Divrei Bracha

RAV SHMUEL WEINBERG

..... p. 4

בעניין מצוות סיפור יציאת מצרים בליל טו' בניסן

הרב שמואל וינברג

..... p. 9

The Mitzvah to Tell the Story of Our Exodus from Mitzrayim: Even to the Evil Son

HARAV SHMUEL WEINBERG

..... p. 16

מצות תשביתו

יוסף פרידלר

..... p. 22

לא נתנה תורה למלאכי השרת

יונתן זאב קירשנער

..... p. 25

What is the true focus that we should have by Magid?

YOSEF MOSKOWITZ

..... p. 30

מסורת אבותינו בידינו

AVI LANGER

..... p. 33

The Significance of the Bechor

AVI WEBER

..... p. 36

דברי ברכה

הרב שמואל וינברג

בס"ד

לכבוד ידידי היקרים רבי משה בוכביינדר ורבי יונתן קירשנער הי"ו

תכות גדולה נתגלגלה על ידכם. אתם חוזרים ומזכים ומאחדים את חבורתנו כפעם בפעם בלימוד תורה דרבים. הקבצים שהפקתם מתחת ידיכם בעבר היו מלאכת אומן, מלאים בדברי תורה ברמה גבוהה ביותר, כתובים וערוכים היטב. מובטח אני שגם הפעם תצליחו להוציא מתחת ידכם קובץ מעולה לשם ולתפארת לקהילתינו קהל לב אבות. ברכתי אליכם שתשרה שכינה במעשי ידיכם, וזכות זיכוי הרבים יעמוד לכם, והספר המצויין שתוציאו מתחת ידיכם ישיג את ייעודו וישא חן וחסד לפני כל רואיו. וה' ישלח לכם ברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם.

ברשותכם אכתוב כמה מילים לבני הקהילה היקרים

הלכה מפורשת שואלים ודורשים בהלכות החג קודם החג. הרבי הנתיבות שלום זצ"ל שגור היה על לשונו בהלכות מלשון הליכה, יש לחקור ולדרוש כיצד ללכת ולהכנס לחג, מה היא ההכנה הראוייה לחג. הקב"ה תמיד משפיע עלינו תמיד שפע רב ועלינו לעשות כמיטב יכולתנו לנסות לקלוט ולו במעט מרוב טובו עלינו.

רבי אליעזר הקליר גדול הפייטנים שבכל הדורות אומר לנו בפיוטו שאנו אומרים אחרי ההגדה "בראש כל מועדות נשאת פסח" בראש של כל המועדים והחגים נעלה מהם עומד חג הפסח. כל החגים יונקים ומקבלים מחג הפסח שעומד בראשם. ובכן מה היא מהותו של החג הקדוש שמגיע לקראתנו?

פסח נאמר על שם שפסח הקב"ה על דלתות בני ישראל בזמן מכת בכורות. אך האר"י הקדוש גילה לנו פסיחה היא מלשון דילוג. עיקר הנס היה שבני ישראל לא היו ראויים לגאולה, הם היו שקועים בעומק הטומאה, גם אם הקב"ה היה מוציא אותם בפועל מארץ מצרים, אך במהותם באופיים היו בני ישראל דומים למצרים, הם היו לוקחים אתם את קליפת מצרים יחד עמם, את הטבע המצרי אותו ספגו במשך מאות בשנים שגרו שם ושימשו כעבדים. בכדי להיות ראויים לגאולה היה על בני ישראל לעבוד זמן רב, להתעלות במעלה אחרי מעלה, להטהר בטהרה אחר טהרה עד שיהיו ראויים לגאולה. ממדרגה קטנה למדרגה יותר גדולה ממנה וכך הלאה והלאה. אך הקב"ה שחפץ לגאלם לא המתין עד שיהיו ראויים לפי סדר המדרגות, אלא דילג על הסדר הרגיל והוריד והשפיע עליהם אור גדול, לילה כיום יאיר, כל החשכות נעלמה.

אהבת הקב"ה לבני ישראל התגלתה במצרים כשלא היו בני ישראל ראויים לה, ולא היו ראויים להדבק לשכינה ולהתקרב לעבודתו. ואעפ"כ אמר הקב"ה למשה בתחילת שליחותו כשהיו בני ישראל שקועים בשפל המצב בני בכורי ישראל.

ובכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. בכל שנה ושנה מתעוררת לה בחינת הגאולה, שוב הקב"ה קורא לנו בני בכורי ישראל ומעורר את נשמותינו לקום ולצאת. ובאותו לילה קדוש שמגיע לקראתנו זה הזמן לכל יהודי לא להביט על מצבו, לא להיכנע ליאוש, לא להקשיב לסיפורי היצר שמקטין את ערכו בעיניו, אלא להקשיב לדברי הקב"ה "בני בכורי ישראל"

לעורר שוב את האהבה, ולהאמין בכל לבנו שאפילו מי ששקוע חלילה במט' שערי טומאה יש ביכולתו לחזור ולהגאל.

ימים גדולים עומדים לפני חבורתנו. הקב"ה הוביל אותנו בנתיבות חסדו ועומדים אנו להיכנס לבית מקדש מעט החדש. ברמב"ם כתוב שחלק מסיפור יציאת מצרים היא לזכור להודות ולהלל לחסדו הגדול שעשה עמנו. ואין זמן יותר ראוי להודאה מאשר עכשיו. והרי הפסח נאכל בחבורה, כשחבורת יהודים מתאספת לה יחדיו וכוונתה ותכליתה להודות ולהלל לפניו יתברך זו התכלית שלמענה ברא הקב"ה את העולם, כדברי הרמב"ן המפורסמים סוף פרשת בא "וכוונת כל המצות שנאמין באלוהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו". וכשנבוא לפניו ונאמר לו אבינו אתה בריותיך אנחנו, נזכה שאף הקב"ה ישרה שכינתו עלינו ויחזור ויאמר לנו בני בכורי ישראל. וה' ישלח ברכה והצלחה לכל אחד ואחד מאיתנו, ונזכה לראות נחת מילדינו שגדלים באמונה אמיתית ספוגים בתורה בחכמה וביראת שמים, ונרווה מהם רוב נחת, ויתמלאו כל משאלות לבנו לטובה. וכמובן אי אפשר לסיים מבלי להכיר טובה ולהודות למי שניצח על המלאכה אבי סיפסנר שהקדיש את כל זמניו ועיתותיו ללא לאות, עבור הצלחת הקהילה והבית הכנסת. אני באופן אישי אזכור תמיד את הרגעים הנפלאים והתפילות בביתו. אבי ואשתו החשובה פנינה הפכו את סלון ביתם למקדש מעט במלוא מובן המילה. ללא ספק שהתפילות נספגו בקירות ביתם, וקדושת הכלל תשאיר את רישומה בביתם, ויזכו לרוב נחת ולשפע רב ברוחניות בגשמיות.

שמואל וינברג

DIVREI BRACHA

Rav Shmuel Weinberg

יום ד' ה' ניסן תשע"ח

לכבוד ידידי היקרים רבי משה בוכביינדר ורבי יונתן קירשנער הי"ו
זכות גדולה נתגלגלה על ידכם!

Once again, you have uplifted and unified our chabura, as you do over and over, with לימוד תורה דרבים. The anthologies that you have published in the past were works of art, brimming with דברי תורה of the highest calibre, written and edited in perfect form. I am certain that this time as well, you have succeeded in producing another anthology worthy of praise, one that will be the pride and joy of our קהילה, Kahal Lev Avos. I extend to you my blessing that the Shechina dwell in your handiwork, that the merit of bringing merit to the public fortify you always, and that this work achieve its intended goal, finding favor in the eyes of all that peruse and partake of it.

Allow me to add a few lines to the dear members of our קהילה.

הלכה מפורשת שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם הפסח.

The Rebbe, the Nesivos Shalom זצ"ל, would so often remind us that the term Halacha is rooted in the word Halicha, meaning conduct. It is incumbent upon us, as we anticipate a Chag, to inquire and to explore the ways in which to conduct ourselves as we approach it, how to enter the Chag with the proper perspective and the appropriate mindset. Each Chag is laden with the consistent and constant abundance and blessings of HaKadosh Baruch Hu. We must do our best to avail ourselves of the vast opportunity afforded to us each Yom Tov.

The greatest פייטן of all generations, רבי אליעזר הקליר reveals to us in his Piyut that At the head of all the Chagim and occasions of holiness, on a transcendent plane, stands Chag HaPesach. All the other Chagim derive their nurture from this singular Chag that stands at their helm. What, then, is the essence of this holy moment that is fast approaching?

The name of Chag Pesach recalls the phenomenon of Hashem's pass over Jewish doors at the time of מכת בכורות. But the Hakadosh אר"י reveals to us that the word פסיחה actually translates to the word 'skipping'. It points to the stark and painful reality of similarity that existed between Bnei Yisrael and the Egyptians at the time of their redemption. Far from being the refined and sanctified beings they were destined to become, the Jews were mired in Egyptian culture, all but inextricable

and externally indistinguishable from their Egyptian masters of hundreds of years. According to the natural process, it would take them years to shed the corruption and depravity of their Egyptian captors in order to merit redemption. But the *קב"ה* did not intend to wait. Miraculously, He disrupted the system, and skipped us over the gradual and necessary path to self-improvement. He revealed to us a magnificent light, and that revelation chased away all the darkness. *לילה כיום יאיר*: all the barriers disappeared in the glow of G-dliness.

The love that Hakadosh Baruch Hu radiated toward Bnei Yisrael was revealed to them when they were not worthy of it, when they were far from prepared to cling to the Shechina or to serve Hashem in purity. Still and all, Hakadosh Baruch Hu told Moshe at the very beginning of his mission, when Bnei Yisrael were yet completely immersed in the sea of subservience to Egypt, that they are *בני בכורי ישראל*.

And so in each generation, everyone must picture themselves as if they have taken leave of Egypt. Each year, the spark of redemption is reawakened, and once again Hakadosh Baruch Hu names us his son, his eldest, his treasure- arousing our souls to get up and go forth. And on that holy night that awaits us so soon, each of us has the opportunity to look not at our current state of being, not to succumb to despair, not to heed the call of the yetzer that seeks to minimize our capabilities and limit our capacity for greatness. Rather, we must remember the words *בני בכורי ישראל*, to awaken that ancient promise, and to believe with all our hearts that no matter how deep the darkness, we can and will be redeemed again.

Great days are in store for our Kehila. Hakadosh Baruch Hu has led us to this moment, in his infinite paths of Chesed, and we are about to enter our new *בית מקדש מעט*. The Rambam writes that one element of relating the story of our exodus is the recollection and the praise and glorification of Hashem for the great kindness that He visited upon us. There is no better time for gratitude than now. Indeed, we partake of Pesach as a group, and when a group of Jews gather with the intent and purpose of giving thanks and praise to Hashem Yisborach, that is, in and of itself, the purpose and reason for the creation of this world and all that it contains, as the famous words of the Ramban remind us at the end of Parshas Bo:

וכוונת כל המצות שנאמין באלוהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו.

And when we will come together before Him and proclaim: “We are your

creations and you are our father!”, may we merit that Hakadosh Baruch Hu will rest His Shechina among us, and once again reiterate “You are my oldest, my child, my treasure”. May Hashem send ברכה והצלחה to each and every one of us, and may we merit to see joy from our children as they grow in true Emunah, suffused in Torah, Chochma and Yiras Shamayim, and may all of our yearnings be fulfilled לטובה.

It is impossible to close without acknowledging the goodness and appreciating the one who conducted the masterpiece: Avi Sipzner, who dedicated his time and energy tirelessly, for the sake of the Kehila and the בית הכנסת. On a personal level, I will always carry with me the wonderful moments of Tefila we experienced in the Sipzner home. Avi and his אשה חשובה Penina transformed their living room into a מקדש מעט in every sense of the word. There is no doubt that those Tefilos have permeated their walls, and the kedusha of the Klal has saturated their home, leaving an impression of holiness that will remain forever after. May they live that nachas, and may they merit great abundance in ברוחניות בגשמיות.

שמואל וינברג

בעניין מצוות סיפור יציאת מצרים בליל טו' בניסן

הרב שמואל וינברג

א. בשולחן ערוך (או"ח רע"ג ס"ג) נפסק אם קידש ולא סעד אף ידי קידוש לא יצא. והטעם דבעינו קידוש במקום סעודה. והוסיף הרמ"א וצריך לאכול במקום קידוש לאלתה או שיהא בדעתו לאכול מיד, אבל בלאו הכי אפילו אכל במקום קידוש אינו יוצא. ובדרכי משה סק"א כתב במפורש טעמו בשם שו"ת מהרי"ל שאפילו באותו מקום שקידש אם אין דעתו לאכול לאלתר מיקרי שלא במקום סעודה ואין לחלק בין זמן ארוך לזמן קצר. ומ"מ נקטו הפוסקים שאין כוונת הרמ"א דצריך לאכול מיד ממש ללא שום הפסק, אלא שלא ישהה זמן רב. לכאורה קשה שהרי בליל הסדר אין הסעודה מתחלת תיכף אחר הסעודה, אלא מפסיקים באמירת ההגדה, ומאריכים בה כל אחד לפי צחות לשונו, והסעודה מופלגת אחרי הקידוש זמן רב.

ובאמת יש מן הפוסקים (יעוין באשל אברהם רע"ג ס"ב, ובגינת ורדים כלל ג' סי' כ') שהוכיחו מאמירת ההגדה בליל הסדר בין קידוש לסעודה, ששיהיו ואפילו מופלג אינו הפסק ועדיין נחשב לקידוש במקום סעודה, מכיון שאכל את הסעודה במקום שקידש, אך מדברי הרמ"א חזינן לא כן. וכבר מצאנו שהקשו כן כן רבותינו בעלי התוס' בפסחים קג: ד"ה רב אשי, יעו"ש שביארו הטעם שמברכים שוב בופה"ג על כוס שני ולא סגי בברכת בופה"ג שברך על כוס ראשון משום דהגדה והלילא הוי הפסק, ומ"מ חשיב קידוש במקום סעודה דלעניין זה לא חשיבא הגדה הפסק. ודבריהם צ"ב כיון דאמירת ההגדה וההלל נחשבת להפסק בכדי להצריך שוב ברכת בופה"ג על כוס שני אמאי לא נחשבת להפסק להפסק בין קידוש לסעודה. ואפשר לומר שאמירת ההגדה אינה נחשבת להפסק ואינה חוצצת בין קידוש לסעודה משום שאמירת ההגדה נחשבת כחלק מן הסעודה וכצורך אכילה. כמו שאמרו בגמ' לו' לחם עוני לחם שאומרים עליו דברים הרבה, ומפרש רש"י שגומרים עליו את הלל ואומרים עליו הגדה. וביותר מכיון שאמר רבן גמליאל דכל שלא אמר שלשה דברים הללו לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, ויש מן הראשונים (רש"י, רשב"ם, רמב"ן ועוד) שביארו דבריו דאם לא אמר דברים אלו לא יצא ידי חובת אכילת מצה, והיינו שאכילת המצה טעונה שיספרו עליה סיפור יצי"מ ובלאו הכי לא יצא כראוי ידי חובת מצות מצה. וכל שהוא צורך הסעודה אינה נחשב להפסק וכפי שפסק במשנ"ב רע"ג ס"ק יד'. אמנם הרמב"ם והמאירי ועוד ראשונים פירשו דברי רבן גמליאל שלא יצא ידי חובת סיפור יציאת מצרים.

ב. כתב הרמב"ם (הלכות חו"מ פ"ז ה"א) מצות עשה של תורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו בליל חמשה עשר בניסן שנאמר "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" כמו שנאמר זכור את יום השבת, ומנין שבליל חמשה עשר תלמוד לומר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה" בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ולכאורה מבואר מדבריו דמקור מצות סיפור יציאת מצרים הוא מהפסוק זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, ומהפסוק של והגדת לבנך רק לומדים דחובת הסיפור הוא בליל טו'. וזה אינו מובן כלל שהרי ודאי יש לנו מצות סיפור בניסים ונפלאות של יצי"מ ובפשטות אין יוצאים כלל בזכירה בעלמא שיצאו אבותינו ממצרים, ואיך למד זה מקרא

זכור את היום הזה. והרי סיפור לחוד וזכירה לחוד, כי בזכירה סגי בהזכרה כל דהו ובמה שאומר זכר ליציאת מצרים כבר יצא יד"ח זכירה, אך סיפור עניינו על כל פרטיו ודקדוקיו כפי סדר המאורעות מתחילה עד סוף. ויתירה מכך הדגיש הרמב"ם שלא מספיק לספר שהיו אבותינו בצרים ועבדו בפרך ולבסוף הוציאתם הקב"ה משם, אלא צריך לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו, בעניין המכות והיציאה הניסית (ואע"פ שיש מן האחרונים שדימו זכירה לסיפור עד כדי כך שהמנח"ח במצוה כא' הקשה במה שונה מצות סיפור יצי"מ בליל ט' בניסן ממצות זכירת יצי"מ בכל יום ולילה. אמנם האחרונים האריכו בזה מאוד בהבדלים ודברי הגר"ח ושלושת חילוקיו מפורסמים מאוד.) עוד הקשו על הרמב"ם מה כוונתו בזה שדימה את מצות זכור את היום הזה למה שנאמר זכור את יום השבת, ומה רצה ללמוד ממצות קידוש בשבת לסיפור יציאת מצרים.

(וידועים דברי האור שמח שכוונת הרמב"ם דכמו שמן התורה לקדש ומדברי סופרים לזכור על היין, ואם אין לו יין מקדש על פת, כמו כן בסיפור יצי"מ לזכור הניסים ולספר אותם ורבנן תקנו שיספר על הכוס. ואם אין לו יין יאמר ההגדה על הפת. והנה לדינא ודאי צדקו דבריו כמו שכתב הרמב"ם עצמו בהמשך פ"ז ה"י כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו מברך עליו ברכה בפני עצמה, כוס ראשון אומר עליו קידוש, כוס שני קורא עליו את ההגדה וכו'. וכך גם מפורש בנוסח ההגדה של הרמב"ם. ויתירה מכך מצאנו בשבלי הלקט דחייב לאחוז הכוס בידו כל שעת אמירת ההגדה. אך קשה מאוד לפרש כן בכוונת הרמב"ם במה שהקיש את מצות סיפור יצי"מ לזכור את יום השבת, שהרי הרמב"ם איירי הכא בעיקר הדין דאורייתא של סיפור יצי"מ ולא בתקנת חז"ל דסיפור בעי להיות על כוס. ובכלל הרמב"ם עדיין לא הזכיר כלל דבעי לספר על כוס, ואין משמע שכוונתו עכשיו לרמוז לדין סיפור על כוס בדרך רמז מבלי להזכירו מפורש, ואין זה מה מדרכו בצחות לשונו)

ובפשטות כוונת הרמב"ם כמו שכתב בספר המצוות מצווה קנז' שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחילת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים וכו' כמו שאמרו כל המאריך לספר ביצי"מ הרי זה משובת. והכתוב שבא על הציווי הזה הוא אמרו יתב' והגדת לבנך ביום ההוא וכו'. ולשון מכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו אין אתה מגיד לו תלמוד לומר והגדת לבנך אע"פ שאינו שואלך. אין אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מניין? תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כלומר שהוא צוה לזכרו כמו אמרו זכור את יום השבת לקדשו. ומשמע מהרמב"ם דבאמת את עיקר מצות סיפור יציאת מצרים ילפינן מקרא דהגדת לבנך, והגדה לבן עניינה סיפור לבן את הניסים והנפלאות שארעו עמנו במצרים. אך מהפסוק של והגדת לבנך היה מקום לומר שרק אם יש לו בן ששואלו חייב לספר, אך אם בנו אינו שואל, או ביושב לבדו בלא בן אינו מחוייב לספר, ולכן הביא הרמב"ם את הפסוק של זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, ששם לא מוזכר כלל שבנו שואל ולא מוזכר סיפור לאחור, אלא זכירה עניינה בינו לבין עצמו. ופשוט וברור שאף ביושב לבדו בלא בן ששואל צריך לספר ולא סגי בזכירה בעלמא, אך זה אנו לומדים שיש חיוב לספר באופן של זכירה, כמו שזכירה היא בינו לבין עצמו אף בליל הסדר אם יש לו בן יש לו מצוה לספר לבנו, ובאין לו בן יספר לעצמו כמו שזכירה היא בינו לבין עצמו. ולזה הרמב"ם הביא ראייה מזכור את יום השבת לקדשו, שכמו שבשבת החיוב לזכור ואין זה למישהו אחר כמו כן בפסח יש חיוב לספר ואפילו אין שם אחר עמו.

אמנם אע"פ שהדברים מחוורים כן בכוונתו בספר המצוות, אך בהלכות חו"מ הביא את הפסוק של זכור את היום הזה לעיקר הלימוד והמקור שצריך לספר בסיפור יציאת מצרים. וגם דבריו בספר המצוות עדיין אין מובן מה הוצרך הרמב"ם להוסיף את הפסוק של זכור את יום השבת

לקדשו, ומה עוד שהפסוק הזה אינו מוזכר כלל בדברי המכילתא שהביא, ולמה הוסיף זאת הרמב"ם מעצמו ואין דרכו בכך.

ג. ונראה שלמד הרמב"ם שמלבד החיוב המיוחד שיש לנו בליל טו' ניסן לספר בניסים ונפלאות שארעו לאבותינו במצרים. יש עוד עניין מיוחד בסיפור יציאת מצרים, שהרי בכל השנה כשמזכיר את יציאת מצרים אין צריך כלל להזכיר שיציאת מצרים הייתה בטו' ניסן. וכמו שכשמזכירים את מעשה עמלק כל העניין להזכיר המאורע עצמו אך אין מזכירים את זמן המעשה כלל. אך בליל הסדר בכלל מצות סיפור יציאת המצרים לספר שיצאנו בלילה הזה. וזה העיקר המפורש בפסוק זכור את היום הזה אשר יצאת ממצרים. ולזה דימה הרמב"ם למה שנאמר זכור את יום השבת, כי כמו שבשבת עיקר עניין הזכירה אינו רק לומר שהקב"ה נח ביום השביעי, אלא להזכיר שיום זה הוא שבת והוא קדוש כי בו שבת הקב"ה. וכמו כן בפסח יש לומר ולהזכיר חשיבות היום שבו יצאנו ממצרים. רק שלא סגי בזכירה בעלמא על גדלות היום אלא צריך לספר כל מה שארע לאבותינו במצרים והניסים והנפלאות עד שיצאו ביום זה. וחיוב הסיפור ילפינן כמובן מוהגדת לבנך ביום ההוא לאמר וכו', אך גם הסיפור הוא באופן למה שהתחיל הרמב"ם שעיקרו לזכור מה שארע ביום הזה והכל טובב מסביב ליום הזה. ולכן הביא הרמב"ם פסוק זה לעיקר הלימוד, כל זה כל עניין הסיפור לספר במאורעות היום ולהזכיר שהיום זה הזמן שבו יצאו ממצרים. וזה כל עיקר ההגדה לענות לבנים על שאלתם מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, לבאר יחודו של לילה הקדוש הזה מכל שאר הלילות. ואף במי שאינו יודע לשאול כתב הרמב"ם בהמשך דבריו בה"ב מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך. לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. (ועיקר הדברים כבר מוזכרים בשם הגר"ח בקובץ הוספות להגדה של פסח מבית לוי)

ומקורו של הרמב"ם הוא מדברי המדרש רבה (פרשת בא יט' ז') והזהר לישראל כשם שבראתי את העולם ואמרתי להם לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית שנאמר זכור את יום השבת כך היו זוכרים הנסים שעשיתי לכם במצרים וזכרו ליום שיצאתם משם שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים למה כי בחוזה יד הוציאך ה' ממצרים. ומפורש ומבואר בדברי המדרש דכמו שהזהיר הקב"ה לזכור את יום השבת כך הזהיר לזכור את היום שיצאו ממצרים.

ד. ולפי"ז אפשר לומר שודאי אין סיפור ההגדה מהווה הפסק בין קידוש לסעודה. ולמרות שאמירתה לוקחת משך זמן רב ומחמתה צריך לחזור ולברך שוב על כוס שני. אך מ"מ אינה הפסק בין הקידוש לסעודה כמו שכתבו התוס'. כי כמו שעניין הקידוש להזכיר את קדושת היום כך סיפור ההגדה עניינה להזכיר קדושת היום שבו יצאנו ממצרים, וסיפור ההגדה הוא כהמשך לקידוש והזכרת קידוש היום ולכן היו קידוש במקום סעודה.

ה. בספר הקדוש אוהב ישראל כתוב דברים נפלאים בקשר לסיפור יציאת מצרים בלילה הזה. וזה. וזה עיקר לשונו בשינוי קצת, הנה באמת אף אם התינוק שואל את האב שאלה זו בשאר ימות השנה אז יכול האב גם כן להשיב להבן כמו התשובה שכתובה בתורה. אך התורה הקדושה מורה לנו דכל ימות השנה אף אם יאמר לבן הסיפור של יציאת מצרים לא מובטח שיהיו אז הדברים מתיישבים בלבו ולא ייכנסו באזניו כי זה תלוי באמונת הלב. אך בזה הלילה מתגלה אור האמת והאמונה ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לו הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת. וודאי צריך

להוסיף לפי דבריו הקדושים, לא רק בלב הבן יחדרו המילים הקדושות, אלא בלב המספר עצמו, כמו שראינו שהעניין זכור גם בינו לבין עצמו.

ו. וודאי שיש להוסיף פה את דבריו הנפלאים של מרן החתם סופר. הקשו הראשונים מדוע לא תיקנו חכמים לברך על מצות סיפור יציאת מצרים כמו שתיקנו לברך על שאר מצוות. ובשבלי הלקט הביא בשם רבי בנימין לת' שבברכת אשר גאלנו שאומרים בסוף ההגדה היא ברכת המצוות על סיפור יציאת מצרים. והטעם שתיקנו לאומרה בסוף הסדר לאחר אמירת ההגדה, ולא כמו כל ברכת המצוות שאנו מברכים עליהם עובר לעשייתם, מכיון שאמרו במשנה מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ואם נברך את ברכת אשר גאלנו קודם ההגדה מכיון שכבר מוזכר בה את שבח הגאולה לא נוכל שוב לחזור ולספר בגנות.

אך מרן החתם סופר הוסיף בזה נופך, כי מצינו בגרים כעין זה שמברכים רק אחר טבילתם והטעם כי קודם לטבילה עדיין היו גויים ולא יכלו לברך אשר קדשנו במצוותיו וציוונו. כמו כן הואיל וחיוב אדם לראות עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, כאילו הוא בעצמו היה שקוע במט' שערי טומאה, ועכשיו גאל אותנו הקב"ה וקרבנו לעבודתו. לא רק בגופינו היינו משועבדים למצרים, אלא גם נשמותינו נשתעבדו לטומאת מצרים. וכמו שזכינו לגאולת הגוף כמו כן זכינו לגאולת הנפש. ובכל שנה ושנה הזכירו לנו חכמים להתחיל בגנות ולסיים בשבח, לזכור שכמו שמתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, אף אנו נשמותינו שקועות במעמקי גלות הנפש, אך זה התהליך הנפלא שקורה במהלך הסדר, לא רק אמירה גרידא יש כאן, לא רק סיפור בעלמא, אלא אף אותנו הוציא הקב"ה משם, ושוב הוא חוזר ומוציא אותנו בכל שנה ושנה, גואל את נשמותינו. סגולת הלילה הקדוש הזה על ידי סיפור ההגדה וקיום שאר מצוות הלילה, מתרחש מאורע נפלא בתוך תוכו של נשמת היהודי, חוזר ונגאל גאולת הנפש להיות עבדו של הקב"ה. ולכן רק אחרי אמירת ההגדה אנו מברכים על סיפור יציאת מצרים, ועל יציאת מצרים שמתרחשת בכל שנה ושנה, אשר גאלנו וגאל את אבותינו.

מצוות סיפור יציאת מצרים לכל ארבעת הבנים, גם לבן הרשע.

ארבע פעמים ציוותה אותנו התורה לספר לבנינו את סיפור יציאת מצרים, וגם פירטה התורה מה נענה להם כתשובה. מכך שכפלה התורה ארבע הגדות ושניתה אותם זו מזו, למדו חז"ל שכיוונה התורה כנגד ארבעה בנים שונים זה מזה בדעותיהם, באופיים, ומתוך כך שאלותיהם שונות, והתשובה המיועדת לכל אחד היא אחרת. בתורה עצמה אין סוגי הבנים השונים נזכרים, אך מסגנון שאלותיהם לימדו אותנו חז"ל לעמוד על טיבם להכיר את מדרגתם ולכוון עבורם תשובה מספקת עבורם.

אם נתבונן נראה שסדר שאלות הבנים שבהגדה שונה מן הסדר אשר בתורה. כי בעוד בהגדה סידרו לנו חכמינו את שאלת החכם ראשונה בסדר השאלות. אך בתורה שאלת הבן הרשע מופיעה ראשונה. ולא ששאלת בן הרשע קודמת לשאלות שאר הבנים, אלא משה רבינו ציווה כבר את בני ישראל על שאלת בן הרשע עוד קודם למכת בכורות וקודם שהמצרים גירשו את בני ישראל ממצרים, עוד בהיות בני ישראל משועבדים לפרעה במצרים לפני יציאתם כבר הקדימה התורה והדריכה את בני ישראל כיצד להתמודד עם שאלת הבן הרשע.

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישחתו. (א) נודעת השאלה מניין ניכר מסגנון השאלה שפה מדובר בשאלת הבן הרשע? אם בגלל שאמר לכם ולא כלל את עצמו יחד עם הכלל, והרי גם החכם שואל מה העדת והחקים והמשפטים

- אשר צוה ה' אלקינו אתכם. תשובות רבות נאמרו בעניין, וננסה אף אנו לבאר לפי דרכנו.
- (ב) מעניינת מאוד גם תגובתם של בני ישראל לציווי של משה רבינו, רש"י אומר ויקד העם - על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם. באמת קשה להבין הרי משה מדבר ומדריך אותם כיצד להתמודד עם הבן הרשע, מה מקום לשמחה ולהתלהבות, אין זה נראה כמו בשורה כל כך טובה.
- (ג) אך בעיקר קשה שבתורה מופיעה תשובה מאוד מפורטת כיצד לענות לבן הרשע ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל. אך בהגדה חכמים נתנו לנו תשובה אחרת לגמרי, ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל. במקום התשובה הלמדנית שכתובה בתורה הורו לנו חכמים לענות לו תשובה נוקשה מאוד, אילו היה הבן הרשע במצרים לא היה זוכה לצאת אלא היה נשאר שם. על מה ולמה זנחו חכמים את התשובה היפה שהורתה לנו התורה לענות לבן הרשע, והקשיחו את הטון כלפיו.
- (ד) גם התשובה שחז"ל למדו מהפסוקים לענות לבן הרשע אינה מופיעה בתורה כתשובה לשאלת הרשע אלא בהגדה לבן שאינו יודע לשאול. בפרשת בא פ"ג ח' נאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ובאמת כבר עמד כל ברש"י שם וכתב בד"ה "את העבודה הזאת" של פסח, והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבאו אל הארץ וגו' ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנתחדש בה, בפרשה הראשונה נאמר והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם, בבן הרשע הכתוב מדבר שהוציא את עצמו מן הכלל, וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול. והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב. הרי שביאר רש"י היטב (ומקורו במכילתא) שהפסוקים הראשונים נאמרו בבן הרשע, ועכשיו מדברת התורה בבן שאינו יודע לשאול. ובהמשך כתב רש"י בד"ה "עשה ה' לי" רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאילו היית שם לא היית כדאי ליגאל. היינו בדברים לבן שאינו יודע לשאול מצאו חכמים רמז לבן הרשע, דברים קשים כגידיים אילו היה שם לא היה נגאל. ותמוה מאוד למה חיפשו חז"ל רמזים מה לענות לרשע דוקא באמירה המיועדת לבן שאינו יודע לשאול.
- (ה) נעמוד על עוד הערה, בתשובה לבן הרשע הכתובה בהגדה נאמר ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל. פתח בלשון נוכח ואמר לו וסיים בגוף שלישי לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל, והרי התשובה מיועדת לבן הרשע ומדברים אליו בצורה ישירה ולמה מסתיימת התשובה כמו שמדברים עליו ולא אליו. ובאמת ברש"י לעיל הנוסח הוא אחרת לי ולא לך שאילו היית שם לא היית כדאי ליגאל ובדומה לזה הוא הלשון במכילתא, אך בעלי ההגדה שינו מהלשון המופיע במכילתא וכתבו בגוף שלישי.

פתח העניין נעוץ בהצמדת בעל ההגדה את שאלות בן החכם לבן הרשע. ובאמת בתורה הסדר הוא שונה, ראשון לכל כתבה התורה את שאלת הבן הרשע, ולאחריו - עדיין בפרשת בא - מופיעות שאלות הבן שאינו יודע לשאול והבן התם, ורק בפרשת ואתחנן יש לנו את שאלת הבן החכם. אמנם בעל ההגדה הפך את הסדר וכתב קודם כל את שאלת החכם ומיד הצמיד אליו את שאלת הבן הרשע, ובאמת ההפך ממנו אינו חכם הוא התם (ובירושלמי וברש"י הנוסח טפס) והיה מתאים יותר כל לסדר אחר החכם את התם. ובזה שהצמיד בעל ההגדה את הרשע לחכם נתן לנו להבין שהרשע יידן שאנו עוסקים בו רשעותו נובעת מחוסר חכמה. והתנגדותו לטוב מקורה מחמת שאינו חכם ולא

מחמת חוסר טובה, ובזה נתן בעל ההגדה שיעור והדרכה לאב להבין שבכדי לטפל ברשעות בנו צריך להעניק לבנו חכמה, ובכדי להעניק חכמה לבן האב עצמו זקוק לחכמה. כי מדרך הטוב כשהוא פוגש ברע להתנגש עמו ולהמלא בחמה, כי הטוב אינו סובל את הרע וברצונו לעקור את הרע ולסלקו. אך בהבנת העניין לאשורו שהבן הרשע הניצב לעומתנו אינו מהווה מהות של רשעות, אלא מהותו חוסר חכמה, בזה גמל לנו בעל ההגדה טובה עצומה והדריכנו כיצד לטפל בזה, כי חכמה ניתן להעניק, אמור מעתה אין מדובר פה במאבק או במלחמה אלא בהדרכה ובחינוך להענקת חכמה.

מה היא חכמה? לו היינו מציגים בזמננו את שאלת בן זומא איזהו חכם רוב בני אדם היו עונים חכם הרי הוא מי שיש לו מנת משכל (Intelligence Quotient) גבוהה. אך בן זומא ענה חכם מי שהוא לומד מכל אדם. לכאורה מי שמוכן ללמוד מכל אדם ניכר שהוא בעל מידות תרומיות, זה מוכיח על סבלנות ועל ענווה, אך היכן מונחת בזה מידת החכמה?

חכם מטבעו מייקר את החכמה ואוהב אותה. החכם שואף להשיג עוד ועוד מן החכמה ולכן מכיר בחסרונו ומבין שאינו מושלם, ולצורך השלמתו הרי הוא נזקק לחכמים שיעניקו לו את החכמה, אהבת החכמה גוררת בעקבותיה ענווה והסכמה לקבל מכל מי שמוכן שיש לו חכמה להעניק. אוהב החכמה רוצה לגדול בחכמה, והמפתח לגדילה בחכמה היא לקבל את החכמה מכל מי שיכול להעניק אותה בלא הבט אל מראהו קומתו או מעמדו, אהבת החכמה כוללת בתוכה את הרצון ללמוד להקשיב ולשמוע, ייקור החוכמה משמעה התובנה של החכם שהוא אינו מושלם וישנם כאלו היודעים יותר טוב, ישנם אחרים שיש להם ידע שהחכם עדיין חסר לו, ולכן החכמה ספוגה בענווה וברצון לקבל.

הרשע חסר לו צידקות חסר לו טובה, אבל הוא מחוסר טובה כי חסר לו חכמה. לו היה הרשע חכם, הרי שהיה מחונן ברצון ללמוד ולהקשיב. אך כיון שחסר לו חכמה הרי הוא מסרב להתכופף הקשיב ללמוד ולקבל. ומכיון שסיבת רשעותו היא גאוותו שגורמת לחוסר חכמתו, בזה נעוץ הפתרון כי חכמה אפשר לקנות, דעה קניית מה חסרת, דעה וחכמה אפשר לקנות, וגם אפשר ללמד את הרשע כיצד לקנות חכמה.

איזהו רשע? דוד המלך אמר לנו בתהילים לזה רשע ולא ישלם, גם בפרקי אבות שנינו איזוהי דרך רעה שירחק ממנה האדם רבי שמעון אומר הלזה ואינו משלם, כמובן הלזה ואינו פורע חובו הרי הוא כפוי טובה ורשע, אך מדרך העולם שכל אדם זקוק להוואות ולעזרה בכדי לפלס את דרכו. נשמת חייו של עולם העסקים מושתתת על הון נזיל על המוכנות להעניק הלוואות. מי שאינו משלם בחזרה את חובו הרי הוא רשע, אך רשעותו נובעת מחוסר חכמתו, שהרי בזה שלם שילם איבד את אמינותו ויותר לא יהיה מסוגל לקבל משום גורם הלוואה נוספת. אך מכיון שלא צפה את פני העתיד ולא למד מנסיון טעויותיו העדיף את ההנאה הרגעית של הרווח העכשווי בזה שלא שילם את חובו, ונעל עליו הדלת בפני מלווים נוספים. הרי אומר טיפשותו הובילה אותו למעשה רשעות. וחכמה הייתה מונעת את הרשעות.

ולעומתו החכם הרי הוא רואה את הנולד, לומד מנסיון העבר, נולד היא במשמעות עבר מי שכבר נולד (בלשון עתיד אנו אומרים יילוד) החכם אינו נביא היודע את העתיד, אך החכם רואה את הנולד את כל אירועי העבר ומרכין ראשו ומוכן ללמוד מהם ולהפיק מהם לקח, בין מטעיותיו שלו ובין מטעיות אחרים, והרצון ומוכנות ללמוד ולקבל מביאים אותו לחכמה. אך הרשע שאינו מסוגל לעולם להודות בטעויות ולכן אינו מסוגל ללמוד לעתיד, טיפשותו מונעת ממנו להחכים וגורמת לו לידבק ברשעותו.

והנה מגיע הלילה הקדוש, ליל הסדר שזו השעה היפה וסגולית לדבר אל הבנים, להחדיר

ולהשריש בלבם את האמונה. ופה אנו עוסקים בבן הרשע, שבליל הסדר יושב ומטיח דברי חוצפה, מסב הוא לשולחן הסדר אך הוא מרגיש זר ודחוי כועס ומריר, ובכעסו הרי הוא מדבר ברשעות, הוא שואל מה העבודה הזאת לכם, ומשאלתו ניכר שאינו מרגיש שייך, לא רק שאלה ותמיהה יש כאן, אלא כעס ואכזבה, הרצון שאינו מתממש להיות שייך. בניגוד לשאלת החכם שמביעה רצון והתעניינות ללמוד, מה העדות החוקים והמשפטים, שאיפה ותאוות למידה, הרשע בשאלתו מביע תיסכול וכעס וחוסר שייכות. אין ההבדל בין השאלות נעוץ רק בשינוי הסגנון, אלא בעיקר בטון ובניגון בה היא נאמרה. ועל כך אומר משה רבינו ומזהיר את כלל ישראל והיה כי יאמרו אליכם בניכם, יבוא חלילה זמן, יגיע דור שיקומו בנים שיטיחו וישאלו בהתרסה מה העבודה הזאת לכם? וצו השעה לאב לענות לו בחכמה, להעניק לו חכמה, להבין שמדובר פה בבן טוב שעכשיו מתנהג בטיפשות. וכלל ראשון בחכמה סייג לחכמה שתיקה

חכם אינו מנסה לנצח את יריבו, חכם נוקט באיסטרטגיה בטקטיקה, בתחבולות תעשה לך מלחמה. לא כתוב בפסוק ואמרתם להם, כתוב רק ואמרתם, אל תענו ישירות אל תפנו לויכוחים ועימותים, ואמרתם זבח פסח הוא לה' זו אינה התשובה בדוקא לשאלת הבן הרשע, אלא תשובה לכלל הבנים ששמעו את דבריו המתריסים של הבן הרשע להסביר לכולם זבח פסח הוא לה', אך אין שום צורך לענות ישירות לרשע ולפתוח עמו בויכוח. אך מה שכן נחוץ מאוד קודם לכל התשובות וההסברים הודיה להקב"ה שהעניק לו בן, בן שהאב מעריך ושמוח עמו. הודייה להקב"ה שהבן הגיע לשבת ולהסב בשולחן הסדר, הבן הרשע חייב לשמוע ולהרגיש שהוא חלק משאר הבנים, שהאב שש ושמוח עמו ורוצה בקרבתו.

ומשה רבינו מבשר לבני ישראל בשורה טובה, הבשורה היא שהרשע לא נטש ולא עזב, הוא הגיע הנה והוא מסב ליד שולחננו. יושב בכעס, מטיח דברים. אך הנה הוא פה ליד שולחן הסדר. ועל האב להזהר לענות לו בצורה הנכונה.

איך לענות לבן הרשע? איך הדרך לחדור אל לבו? הקהה את שיניו, הראשונים מסבירים שלשון הקהה היינו להחליש, יש מן הצורך להחליש את הארס הטמון בשיני הרשע, למתן את העימות המריר, אין לשחק לידו ולהגרר למריבה. יש לאבא מה ללמוד משאלת הבן הרשע, למה ומדוע מרגיש בנו כזר ליד שולחנו, מה הביא אותו לכזה מצב, והבן שלומד ששאלתו חשובה ומייקרים אותה הרי הוא מתרכך ומוכן לשמוע.

איפה היא התשובה האמיתית לבן הרשע? רמוזה היא בדברי האב לבן שאינו יודע לשאול, ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל. הדרך לדבר אל הבן הרשע היא לענות לו בצורה שאינה ישירה, ואמר לו, אנו מדברים אליו, אך כיצד? באיזה אופן? בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל. מדברים אל הרשע בעקיפין, גורמים לו להקשיב על ידי שאיננו מדברים אליו אלא מדברים עליו. כשמסבירים לזה שאינו יודע לשאול שהרשעים לא נגאלו ולא זכו לצאת ממצרים, ומכך אנו מבינים שכל מי שמסב פה עמנו היום אינו רשע, אמנם יתכן ונדמה בעיניו כרשע, אך בעצם דמיון הוא בעלמא ואינו רשע, אלא על אחד הבנים הוא נמנה.

נמצאנו למדים שמצות סיפור יציאת מצרים כוללת בתוכה את החובה להאזין בתשומת לב לשאלת הבן, לתוכנה, לסגנונה, לטון בה היא נאמרה. והתשובה איננה רק הענקת הידע, אלא השרשת האמונה בלב הבנים מגיע רק כשהתשובה נאמרת מתוך לב אוהב ומבין, מתוך תחושת קרבה ושייכות, לב שרוצה לקרב ולהושיט יד. וזוה מתקיים והשיב לב אבות על בנים וישלח לנו אליהו הנביא לבשר לנו על גאולתנו במהרה.

The Mitzvah to Tell the Story of Our Exodus from Mitzrayim: Even to the Evil Son

HaRav Shmuel Weinberg

We are commanded four times in the Torah to relate the story of the Exodus from Egypt to our children with specific guidance as to how to answer their questions. The Sages derived from the fact that the Torah enumerated the obligation to tell the Exodus story four times, with different dialogue each time, that the Torah seeks to provide answers to different types of children each with his or her own temperament and orientation. As a result of their unique differences their questions are different and hence the answers we provide must be tailored to their uniqueness. While the Torah does not explicitly identify the four types of sons the Sages understood, as a result of the style of question, who they are and what type of answer will quiet their concerns and issues.

We might note that the order of the four sons as it appears in the Hagaddah is different than its appearance in the Chumash. While in the Hagaddah the question of the chacham-wise son is first, the wicked sons question takes precedence in the Chumash . Not only does it appear earlier in the Chumash ; the question of the Rasha was related by Moshe Rabbeinu before Makas Bechoros and before the Egyptians sent the Jews out of Egypt. While they were still enslaved to Pharaoh the Torah taught us how to react to the wicked sons challenge.

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו. (שמות פרק יב' פסוקים כו' כז')

“and it shall be that when your children say to you ‘What is this service to you?’. You shall say ‘It is a Pesach-feast offering to Hashem, Who passed over the houses of the Children of Israel in Egypt when He smote the Egyptians but He saved our households’ “and the people bowed their heads and prostrated themselves” (Shemos 12:26-27).

1] Many commentators question how the style of the question indicated to

the Sages that it is that of the Rasha. It cannot be because he asks “What is the service to you?” since the wise son employs similar terminology “What are the testimonies, decrees and ordinances which Hashem, our God commanded you?” I would like to suggest an answer to the question.

2] The reaction of the Jewish People to Moshe Rabbeinu’s words is quite remarkable. Rashi comments that the people bowed in thanks for the implied message that they would be redeemed, that they would inherit the Land and that they would have children. If, as the Sages understand, the son here is the Rasha, why does this elicit joy and excitement? This ostensibly does not seem to be such good news!?

3] What seems extremely perplexing is that while the Chumash provides an answer to the question of the Rasha “It is a Pesach-feast offering to Hashem, Who passed over the houses of the Children of Israel in Egypt when He smote the Egyptians but He saved our households” the Sages in the Hagaddah ignore this answer and provide a very different alternative response. ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל.

“ Since he excludes himself from the group he denies everything. You too should blunt his teeth and tell him” It is because of this that Hashem did this for me when I went out of Egypt “For me “ but not for him—had he been there, he would not have been redeemed The Sages instructed us to offer a seemingly tough reply instead of the scholarly intellectual response written in the Chumash, namely that had he been there he would have remained there. Why did the Sages abandon the soft and pretty instructions of the Torah and call for a tough-toned response?

4] Furthermore the Hagaddah’s answer to the Rasha appears in the Chumash as the response to the She’aino Yodeah Lish’ol – the son who is unable to ask. והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ”And you shall tell your son on that day, saying, “It is because of this that Hashem acted on my behalf when I left Egypt”(Shemos 13:8). Why did the Sages search for an alternative answer for the Rasha in the Torah’s response to the She’aino Yodeah Lish’ol?

5] Finally, the language employed by the Hagaddah in its response to the Rasha changes syntax along the way. It begins by telling us to tell him namely the Rasha but continues “for me but not for him (rather than for you). Even though we are seemingly addressing the Rasha we in fact don’t speak to him but rather speak about him. In truth this switch of syntax does not appear in the Mechilta source of the Hagaddah text yet the author of the Hagaddah found it necessary to change the text to incorporate this syntax switch. Why?

The key to resolve our questions lays in understanding why the Hagaddah juxtaposes the questions of the Chacham and the Rasha while in the Chumash the order is Rasha—She”aino Yodeah Lish’ol –Tam (all in Parashas Bo) and only later (in V’eschanan) that of the Chacham. Additionally one might wonder why the author of the Hagaddah follows the Chacham with the Rasha while seemingly the Tam-Simple son is the counterpoint of the Chacham. [Interestingly the Talmud Yerushalmi calls the tam –the fool].

By placing the Rasha after the Chacham the Hagaddah teaches us that our Rasha is not intrinsically an evil person rather his flaws are rooted in a lack of knowledge and not in evil character. This teaches us that in order to influence the Rasha we need provide him with knowledge and understanding. And if the father lacks knowledge he certainly cannot convey it to his son. While generally good tries in its encounters with evil to overpower the evil and with anger and righteous indignation to win evil over to its side this strategy is doomed to failure when encountering the Rasha. We need clearly understand that the Rasha son who sits with us at the Seder table is not intrinsically evil – he lacks Chochma. The author of the Hagaddah ,by placing the two sons side by side did us a great favor and teaches us that we can provide the Rasha the Chochma he needs. We should not see our encounter with the Rasha as an adversarial battle or struggle but rather as an educational opportunity to grant him the wisdom he needs to transcend his “wickedness”.

What is Chochma? Were we ,in our times, to pose Ben Zoma’s question” איזהו חכם Who is a wise person?’ most people would respond “a person with a high IQ”. Yet Ben Zoma answered a timeless truth הלומד מכל אדם “ One who learns from all people”. Seemingly this indicates refined character, patience and humility;in what way is this indicative of wisdom?

The answer calls for a redefinition of wisdom. The chacham loves and values wisdom above all else. He yearns for more and more wisdom and as a result recognizes his own shortcomings. He realizes that the wisdom he can garner from wise people can help him overcome those flaws. As a result he has the humility to be willing to learn from others. A true lover of wisdom wants to grow and understands that the key to self-growth is the readiness to accept wisdom from anyone who can provide it immaterial of their status or position. He possesses the desire to learn, listen and imbibe wisdom. One who realizes that there may be others who know more and who can help him concretize his own potential truly deserves the title -- Chacham. True wisdom is saturated with humility and desire to accept and receive.

The Rasha doesn't lack goodness --- he is missing the chochma which is the entrance pass to goodness. If he was a chacham he would possess the willingness to listen and learn. Lacking chochma he is unwilling to subjugate his ego to the humble pursuit of chochma. Since his arrogance (often rooted in low self-esteem) causes his lack of chochma we must teach him the tools to acquire chochma so that he can escape the prison of his "wickedness".

Dovid Hamelech teaches us ליה רשע ולא ישלם "the Rasha borrows and does not repay" (Tehillim 37: 21). Obviously one who borrows but does not repay is an ingrate and wicked. Yet there is a far more subtle flaw in not repaying. Every person at one stage or another needs a loan to get on in life. The soul of commerce is cash flow and the ability to borrow when necessary. One who does not repay destroys his credit and cannot borrow again when need be. He is a rasha but the foundation is a lack of wisdom. He fails to understand the consequences of his defaulting on the loan; he will never be able again to procure a loan from any source. However, since he did not look at the future and understand the ramifications of his default, preferring the momentary gain of retaining the money over the long term gain of a good credit rating he closed the door on any future loans. We may legitimately conclude that his foolishness brought him to wickedness. Chochma might have prevented the wicked behavior.

In contrast the Chacham sees the results of his actions. איזהו חכם הרואה את הנוֹלֵד. He is Roeh es Hanolad, learning from the past and its mistakes. (The word נולד is past tense as opposed to יילוד which is future). The chacham is not a prophet who knows the future; he recognizes the implications of the past and is willing to humbly submit himself to its life lessons. Be it his own mistakes or those of others he is willing to learn from them –this ability grants him the accolade Chacham. The Rasha is never able to own up to his shortcomings or mistakes, always stonewalling, and therefore can never extrapolate lessons for the future from the past. His foolishness and stupidity causes him to never access chochma and to stubbornly stick to his wickedness.

On the sanctified night of the Seder, the most beautiful and opportune moment to speak to our children and imbue their hearts with emunah we engage the Rasha and his brazen attitude. Although he sits to the Seder table he feels unconnected; a rejected angry and bitter outsider. His anger and pain cause him to speak with such obnoxious obstinacy. He asks what this all means to us clearly indicating that he does not feel part of our life or life's path. He doesn't have questions; he is angry and disappointed unable to actualize areal connection. In contrast to the Chacham who expresses desire to know and learn "What are the

testimonies, decrees and ordinances which Hashem ,our God commanded you?" the Rasha expresses frustration, anger and lack of connection. The difference between their questions is not related to their terminology but rather in the tone and "niggun" of their words. Therefore Moshe Rabbeinu teaches us "There will come a time when a generation of children will ask with impudence 'what is this service all about?'. The call of the hour at that juncture is for the fathers to provide them with the chochma necessary to rise above the pettiness of perception which causes them to speak with such hurt. Fathers need understand that that the child is not acting out of wickedness but rather out of a foolish lack of chochma. And as we all know סייג לחכמה שתיקה the safeguard of chochma is silence.

A wise person does not seek to vanquish his intellectual enemy; he devises strategies and tactics to defuse the situation and win his adversary over to his side. The verse doesn't call to respond directly but rather ואמרתי you shall say. Don't engage in confrontational argument rather simply speak intelligent truth. 'It is a Pesach-feast offering to Hashem, Who passed over the houses of the Children of Israel " is not specifically addressed to the Rasha ; it is a response to all of the children who heard the poisonous words of the Rasha. There is no need to engage in fierce or vindictive debate with the Rasha. What is crucial, even before answering any questions, provocative or not, is to thank Hashem for the gift of a child, a child who the father truly loves, and values and is happy to have. Thank Hashem that the child came to join you at the Seder table. The Rasha needs to hear and feel that he is a welcome part of the family like all of his siblings and that his parents love him and want closeness to inform their relationship.

How to answer the Rasha? How can we penetrate his heart? הקהה את שיניו is rendered by Rishonim as weaken his teeth meaning take the venom out of the biting attitude he displays. Try and tone down the bitter desire to fight ;don't play into the hands of angry combat. The father has what to learn from the question of the Rasha namely to figure out why he sees himself as an outsider at his father's table. What brought him to such a perception and how might bit be reversed. When the child realizes that his question is important and valuable to the father , because he is important to his father, he can soften and be ready to listen.

Where does the true answer to the Rasha lay? It is alluded to in the answer to the She'aino Yodeah Lish'ol. We speak of the loss of one who cannot connect to the faith generated by the Exodus but we don't speak directly to the Rasha rather we talk about him. By speaking indirectly about the phenomenon rather than about the person we allow him to engage with the message. When we explain to the She'aino Yodeah Lish'ol that those wicked people did not merit to leave Egypt we

imply that all those, including the “Rasha-son” who join with us at the Seder are by definition not that Rasha. While he might see himself as a Rasha in truth it is a fantasy ; he is one of our beloved children.

The mitzvah of Sippur Yetzias Mitzrayim includes the obligation to listen with emotional attentiveness to each and every child and his unique question. While different in tone, style and orientation they all are ultimately part of the thirst for chochma. The answer must be not only a conveyance of information but even more importantly it must come from a loving heart ,a heart that deeply desires to reach out and bring the child close.

In this way we will merit to witness the last words of the last recorded Navi “ He shall restore the heart of fathers to children and the heart of children to their fathers” (Malachi 4:24).

מצות תשבתו

יוסף פרידלר

אתא במשנה פסחים דף מט. ההולך לשחוט פסחו ולמול את בנו והזכיר שיש לו חמץ בביתו אם יש שהות לחזור ולבער יחזור אבל אם אין לו שהות יבטלנו בלבו. וכתבו המפרשים (וכ"כ המשנה ברורה) הביאור, משום דמדאורייתא סגי בביטול בעלמא ורק מדרבנן חייבו לבער את החמץ ולא חייבו במקום מצוה ואוקמייהו אדאורייתא.

וכתב המגן אברהם בסימן תמ"ד שזהו דוקא קודם שש שעות שיכול לבטל החמץ בלבו אבל לאחר שש שעות שאינו יכול לבטל את החמץ אז חייב במצוה דאורייתא של תשבתו וצריך לחזור לבער החמץ אף אם אינו יכול לילך עוד למול את בנו ולשחוט פסחו. וביאר משום שמצות תשבתו חמור טפי שכל רגע ורגע עובר עליו. וכתב הפרי מגדים בביאור דבריו שאף על פי שאין כאן איסור בל יראה ובל ימצא שהרי האיסור של בל יראה ובל ימצא לא מתחיל אלא עד הלילה מכל מקום המצות עשה של תשבתו חמור יותר משחיתת פסח ומילת בנו שכל רגע ורגע שלא מבער חמצו עובר בהעשה משא"כ באינך שלא עובר בביטול עשה בכל רגע ורגע.

וקשה לי למה לא אמרינן הכלל של העוסק במצוה פטור מן המצוה? הרי היתה עוסק במצות שחיתת פסח או מילת בנו וצריך ליהות פטור ממצות תשבתו. ואף דודאי לא אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה לעבור עבירה, הא אין כאן איסור בל יראה עדיין, ורק יש מצות עשה דתשבתו, ועל זה פטור משום עוסק במצוה אחרת.

ואין לומר דהכא אינו עוסק במצוה דהא רק היה הולך לעשות המצוה אבל עדיין לא התחיל המצוה, דהא הולכי דרכים איתא בסוכה כה. דפטורין מסוכה אף שרק הולך לעשות המצוה ועדיין לא התחיל המצוה.

ובאמת ראיתי בשיעורי הגרי"ד על מסכת סוכה שביאר שנחלקו ראשונים בזה. ששיטת הר"ן הוא דשיפר אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה אף אם אינו באמצע המצוה אלא הולך לעשות המצוה דגם זה נלמד מהפסוק אבל תוס' סברו דרק אם הוא באמצע המצוה אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה. וזהו הטעם שכתבו שהולכי דרכים כגון ללמוד תורה ולקבל פני רבו ולפדות שבוים דבהני ההליכה הוי חלק מהמצוה ומאריך שם לבאר למה ההליכה הוי חלק ממצות לימוד תורה. ולפי זה היה אפשר לבאר דברי המגן אברהם כשיטת התוספות דדוקא כשהוא באמצע המצוה אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה ולכן דוקא בהנך הולכי דרכים פטורין ממצות סוכה משום שהם נחשבו כחלק מהמצוה אבל ההולך לשחוט פסחו ולמול את בנו שההליכה אינו חלק מעשיית המצוה לא אמרינן כלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ובאמת ראיתי ביד אפרים שהקשה על המגן אברהם ואחד מטענותיו הוא שלמה יעזוב המצוה שהוא עתה לפניו להיעשות מצות תשבתו. ואפשר שכוונתו להקשות עליו הך קושיא דהלל הוא עוסק במצות שחיתת פסח ומילת בנו ופטור ממצות תשבתו. ועל זה נחלקו, שהיד אפרים סבר כשיטת הר"ן דאף אם אינו באמצע המצוה ממש פטור מן המצוה ולכן אף על פי שאינו אלא הולך לשחוט פסחו ולמול בנו מ"מ יפטר מתשבתו. אבל המגן אברהם סבר כשיטת התוספות דאינו פטור מן המצוה אלא אם הוא באמצע המצוה ממש והכא דההליכה לשחיתת פסח ולמילת בנו אינו חלק מהמצוה אינו נחשב כעוסק במצוה ולכן אינו פטור ממצות תשבתו.

אבל לא משמע הכי כלל. שלא הזכיר היד אפרים המילים ששנוי בכל הש"ס "עוסק במצוה פטור מן המצוה" ודאי כוונת היד אפרים אינו לכלל זה. וראיתי הרבה פוסקים שדנו בדברי המגן אברהם והרבה מהם הקשו קושיות ואף אחד לא הקשה הך קושיא עליו שצריך לפטור אותו מלחזור לקיים תשבתו משום שפטור שכבר עוסק במצוה שחיטה ומילה. ומשמע שיש טעם שהכלל לא שייך הכא. ועוד הרי נחלקו ראשונים אם אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה כשאפשר לקיים שניהם, הובא בדברי הגרי"ד הנ"ל. שיש ראשונים שסוברים בפשטות דרק פטור כשאי אפשר לקיים שניהם. ואם יפסיק לעשות המצוה האחרת יאבד המצוה שהוא באמצע עכשיו. אבל יש גם כן ראשונים שאף אם יכול לחזור אחר כך להמצוה ויכול לעשות שניהם, פטור מלעשות כן ולא יפסיק מהמצוה שהוא באמצע לעשות המצוה האחרת. וכגון בסוכה דף כה. שפטור ממצות סוכה אף אם יכול להמשיך אחר כך לקבל פני רבו. ואם כלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה שייך לסוגיא דהולך לשחוט פסחו, הא מבואר בהמשנה שצריך לחזור אם יכול לקיים שניהם. ולפי הנך ראשונים שפטור אף כשיכול לקיים שניהם, למה צריך לחזור לבער חמצו? הא עוסק במצוה הוא ופטור ממצות תשבתו?!

אלא ודאי משמע שהכלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה לא שייך הכא. והטעם היה אני חושב, ואחר כך אמר לי רבינו (רב שמואל וויינבארג שליט"א) וכ"כ רב שמואל רוזובסקי וכן ראיתי בספר בין המועדים, מיוסד על יסוד של הגר"ח במצות תשבתו.

הנה כתב הרמב"ם דאם אחד קנה חמץ בפסח לוקה דהוי לאו שיש בו מעשה. והקשה הגר"ח דהא הוי לאו הניתק לעשה, למצות תשבתו, וכמו דאיתא בגמרא פסחים דף צ"ה דתשבתו הוי ניתוק ללאו דבל יראה. ותיריך דלמאן דאמר דהשבתתו בכל דבר (רבנן), גדר המצוה הוא שלא יהיה חמץ ברשותו, והוי איסור שבאה מעשה, ושנוי מכל מצות עשה דגדרם הוא לעשות שום פועל לקיים מצות ה', אבל במצות תשבתו הגדר הוא שלא יהיה לך חמץ ברשותך. ואם כן הוי כמו כל דברים שאסורין בלא תעשה ועשה דלא הוי ניתוק לעשה. משא"כ למאן דאמר דמצות תשבתו בשריפה (רבי יהודה) אז הגדר הוי לעשות פעולה של שריפה בהחמץ ועל זה שפיר אמרינן שהוא לאו הניתוק לעשה. והגמרא בפסחים שם אזיל לרבי יהודה ולכן שפיר הוי ניתוק לעשה, אבל הרמב"ם פוסק כרבנן ולכן שפיר חייב מלקות אם קנה חמץ בפסח. ומוסיף הגר"ח דאפילו אם נימא דגם לרבי יהודה נכלל איסור עשה, כלומר שגם לדידה כוונת התורה במצות תשבתו לאסור חמץ, מ"מ גם יש דין שריפה במיוחד ועל זה שייך ניתוק לעשה.

נמצא יסוד במצות תשבתו ויתכן שהוא לכולי עלמא אף לרבי יהודה, דמצות תשבתו הוי איסור עשה, שאמרה התורה שלא יהיה חמץ ברשותך.

ושמעתי שרב שמואל רוזובסקי רוצה לבאר כוונת המגן אברהם בזה, שכתב שהטעם דאמרינן שילך לקיים תשבתו מליך לשחוט פסחו ולמול בנו הוא משום "שכל רגע ורגע עובר עליו" והקשו הרבה מפרשים שגם מילה שייך לומר שכל רגע ורגע שלא מל בנו עובר בביטול עשה (ונהי דבשחיטת הפסח לא שייך כלל לומר הך סברא דכל רגע ורגע עובר, אלא הוי דבר חד פעמי אם יצא היום ולא שחט פסחו הפסיד מצותו, אבל מילה אינו כן אלא כל רגע ורגע שלא מל בנו ביטל מצותו). ואם כוונת המגן אברהם לומר שהוא איסור עשה שעובר כשיש חמץ ברשותו אתי שפיר דבמילה אינו כן אלא הוי מצוה לעשות פעולת מילה על אף שביטל המצוה כל רגע שלא מל, מ"מ אינו איסור עשה. אבל לא משמע בדברי המגן אברהם שהנקודה הוי שהוא איסור עשה אלא משמע שהנקודה הוא שכל רגע ורגע הוי ביטול עשה ולא רק חד פעמי ועל זה הקשו המפרשים דגם מילה אינו חד פעמי. (והשער הציון תירץ דבמילה אינו כן דאף ביום שמיני יש כל היום למול ורק משום זריזין מקדימין עושה אותו מיד בבוקר)

ולפי יסוד זה במצות תשביתו אתי שפיר למה לא שייך כלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה, דלא אמרינן שפטור ממצוה ויכול לעשות איסור בשביל זה, ולמהווי חמץ ברשותו הוי איסור, לא רק ביטול עשה, אלא איסור, על אף שנלמד ממצות עשה דתשביתו.

לא נתנה תורה למלאכי השרת

יונתן זאב קירשנער

איתא בגמ' ברכות (כה:) מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא. ויש אומרים עוכרן ברגלו. ותנא קמא והרי לבו רואה את הערוה? קסבר לבו רואה את הערוה מותה. והרי עקבו רואה את הערוה? קסבר עקבו רואה את הערוה מותה. אתמר עקבו רואה את הערוה מותה. נוגע, אביי אמר אסור, ורבא אמר מותה רב זביד מתני לה להא שמעתא הכי. רב חיננא בריה דרב איקא מתני לה הכי נוגע דברי הכל אסור. רואה, אביי אמר אסור, רבא אמר מותה, לא נתנה תורה למלאכי השרת. והלכתא: נוגע אסור, רואה מותה. ורש"י מסביר (שם ד"ה לא נתנה תורה למלאכי השרת) שאין להם ערוה על כרחנו יש לנו ערוה ואין אנו יכולים להשמר מכל זה.

ונראה מגמרא זו שכשהקב"ה קבע את ההלכה וסידר את חובות האדם הוא הבין שאנו לא מלאכים. יש לנו גוף, וערוה, ותאווה. ומשום כך לא יכול לדורש מהאדם ללכת כמו מלאך, אלא הקב"ה נרגע את ההלכה ואומר שלא לחשוב מה יעשה מלאך באופן זה אלא רק צריך לכוון מה איש רגיל יכול לעשות.

ולכאורה מקורו של זה דין היא הגמרא ערוכה בשבת (פח:) וז"ל ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו? אמר להן לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוז הלך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו" "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים!" אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה! אמר לפניו רבונו של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה שנאמר "מאחז פני כסא פרשו עליו עננו". ואמר רבי נחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו. אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה "לא יהיה לך אלהים אחרים" בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה? שוב מה כתיב בה "זכור את יום השבת לקדשו" כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה "לא תשא" משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה "כבד את אביך ואת אמך" אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה "לא תרצח לא תנאף לא תגנב" קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר "ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו'" ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב.

ונראה מגמרא זו שלפני מתן תורה היה מחלוקת בין משה רבינו והמלאכים בעבור מי ראוי ליקח את התורה. הטענה של המלאכים היה שהתורה יקרה מפנינים ולא ראוי ליתן לבשר ודם. אמנם משה חוזר שפרטי התורה מדברת לא להמלאכים אלא לבני אדם ואם כן ראוי שיתן לו משגגנו למלאכים. ולפני שהקשה על טענת המלאכים וטיעון נגדי של משה, יש לנו לעסק בדין של לא נתנה תורה למלאכי השרת.

אדם לעמל יולד

ונקדים בדברים יסודיים. הלא האמת היא שהאדם צריך לעשות כל מה שביכולת לעשות איזה מצוה או לקיים איזה הלכה. ומדוע חז"ל יכול לומר שלא נתינת תורה למלאכי השרת. היש לנו חז"ל (עירובין נה.). דאמר רב דימי בר חמא מאי דכתיב "לא בשמים היא"? "ולא מעבר לים היא"? "לא בשמים היא" שאם בשמים היא, אתה צריך לעלות אחריה. "ולא מעבר לים היא" שאם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה. ונראה שהאדם צריך לעשות כל משביכולותיו לקיים את המצות ולא יכול לומר שזה מאוד קשה או משא זה מאוד כבד כי "אדם לעמל יולד" (בראשית ה:ז).

ואם יכול לומר את סברא של לא נתינת תורה למלאכי השרת מה שעוצר האדם לומר אני בן אדם ומשום כן אני חייב לישון ולא יכול להתעורר לקראות קריאת שמע ומתפלל במנין. ולא יכול לומר לי שזה חיסרון בשבלי כי אני רק בן אדם ולא מלאך והתורה לא ניתנה למלאכי השרת. ונראה שסברא זו לא הגיוני וודאי צריך לעשות כל שבכוהינו לעשות את עבודת הבורא. ומשום כך צריך להבין מה המוסג שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ומתי אומרים זה.

הגמ' בקידושין (נב:- נד.) מביא מחלוקת לגבי האם יכול לקדש את האשה בחפצא של הקדש. רב מאיר סבר המקדש בהקדש במזיד קידש ובשוגג לא קידש. ופשוט פשט היא שרב מאיר סבר שמעילה שייך רק במזיד. ואם כן כשקידש במזיד אז יש מעילה והאשה יכולה להנות מהחפצא וחל הקידושין. אבל אם קידש בשוגג אין חל הקידושין כי אין מעילה בשוגג ועדיין החפצא היא של הקדש ואין שוה כלום להאשה. אבל אמר רב: חזרנו על כל צדדים של ר"מ, ולא מצינו הקדש בשוגג אין מתחלל, במזיד מתחלל. ואם כן רב מאיר סבר שיש מעילה בין בשוגג ובין במזיד. ומשום כך איך יכול לומר שרב מאיר אומר שאישה אינה מתקדשת בהקדש בשוגג? ולפי זה הסביר רב שמשנתנו היא רק בכתנות כהונה שלא בלו, הואיל וניתנו ליהנות בהן, לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. ומסביר רש"י (שם ד"ה בכתנות כהונה שלא בלו) שראויין לעבודה וכל זמן שראויין לעבודה אין מעילה בשגגתן שלכך הוקדשו מתחלה ליהנות בהן שוגגין רק שלא יתכוין לחללן שלא נתנה תורה למלאכי השרת שיהיה כהנים זריזים כמלאכים להפשיטן בגמר עבודה ולא ישוהם עליהם אחר העבודה כהרף עין. ונמצא משום שהבגדי כהונה ראויין להנות מהם אז אין אומרים שיש מעילה כשקידש אם הבגדי כהונה. ואם אין מעילה אז אין הקידושין חל. ונמצא שלפי רב מאיר אם קידש בשאר הקדש בין בשוגג בין במזיד אז הקידושין חל בעבור שיש מעילה, אבל אם קידש בין בשוגג בין במזיד אם בגדי כהונה אז אינה מקודשת כי לא שייך מעילה בבגדי כהונה כי לא ניתנה תורה למלאכי השרת.

אולם טמון בדברי רש"י היא הקושיה של מתי צריך להפשיט את בגדים? שאף על פי שלא צריך להפשיטן כהרף עין לכאורה הכהן לא יכול ללבוש כל היום וכל הלילה אחרי שגמר את העבודה. ומה השיעור?

מה השיעור

ואל זה פסק תוס' לגבי מעשה של ינאי המלך (קידושין סו. ד"ה הקם להם בציץ שבין עיניך) פירש בקונטרס ואע"ג דלאו שעת עבודה היא הא אמרינן לעיל (דף נד.) דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן וקשה דאדרבה משמע מהתם דמיד שהיו יכולין להפשיטן שהיו זקוקין להפשיטן מדקאמר לא ניתנה תורה למלאכי השרת משמע בשלא לצורך אסירא ומפרש רבינו תם דדוקא ציץ משום דכתיב בו (שמות כח) והיה על מצחו תמיד משמע דמותר שלא בשעת עבודה אבל בשאר בגדים לא וינאי היה כהן מזרע בית חשמונאי. ונראה שלפי תוס' דדוקא כשהכהן גומר את העבודה צריך להפשיטן.

ואף על פי שיש לנו כלל של לא ניתנה תורה למלאכי השרת ההיתר ללבוש את הבגדים שלא בשעת העבודה היא רק לפי השיעור להפשיטן.

אולם הרמב"ם פסק (הלכות כלי המקדש ח:יא-יב) בגדי כהונה מותר ליהנות בהן, לפיכך לובשם ביום עבודתו ואפילו שלא בשעת עבודה חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז. אסור לכהן הדיוט ללבושו אלא בשעת עבודה, אין הכהנים לובשין לעבודה אלא צמר ופשתים בלבד. ונמצא לפי הרמב"ם שמתוך שמתוך להינות מהבגדי כהונה מטעם לא נתנה תורה למלאכי השרת אז יכול להינות שלא בשעת עבודה ואין צריך לפשיטם תיקף כשגומר את העבודה.

סתירה הרמב"ם

אלא שהרמב"ם סותר את עצמו מיני וביה. כי אם מותר להינות מהבגדי כהונה מטעם לא ניתנה אז מדוע אין יכול להינות מהשעטנז שבהאבנט מאותו טעם של לא ניתנה. וכמו כן פסק הרמב"ם בהלכות כלאים (ח:לב) כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים ולא הותרו בו אלא בשעת עבודה שהיא מצות עשה כציצית. ואם אין אומרים לא ניתנה לגבי האיסור של שעטנז מדוע אומרים זה לגבי האיסור של מעילה?

ומשום קשה זה משיג הראב"ד (שם) א"א טעה בזה שהרי אמרו ביומא בפרק בא לו כהן גדול במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר ומאי דקאמר מפני האבנט שהוא כלאים אינו דאטו חושן ואפוד מי לית בהו כלאים. וכמו כן בכלי המקדש אמר הראב"ד (ח:יב) שהרמב"ם לא מחוור מן הגמרא הכי אלא כל היום מותר במקדש.

וקשה זו נמצא בהריטב"א (מסכת יומא דף סט.) וז"ל ויש תמהין מאי שנא דלגבי כלאים פשיטא לן דלא אישתרי בבגדי כהונה אחר עבודה ולא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי, ואילו לענין מעילה מספקא לן אם ניתנו ליהנות בהן לאחר עבודה, דהא לענין איסור כלאים נמי איכא למימר לא נתנה תורה למלאכי השרת, וכי תימא דלגבי מעילה לב בית דין מתנה עליהם שלא יהיו קדושין למעול בהם, היאך אפשר לומר שיהו קדושין לחצאין דהא ע"כ בגדי קדש הם, וי"ל דאשכחן כמה קדשים שאין בהם מעילה דלאו קדשי ה' נינהו כגון שלמים וקדשי מזבח דלא חזו להקרבה ואף קדש זה עשאו הכתוב כאחד מהם לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. ולפי הריטב"א לא יכול לומר לא ניתנה אלא לגבי דינים שיש לנו כבר קלות. ומשום שיש קדשים שאין בהם דין מעילה אז יכול לומר שאין מעילה בבגדי כהונה כי לא ניתנה תורה למלאכי השרת. אבל לגבי כלאים אין שום קולה ואז לא יכול לומר לא ניתנה לגבי השעטנז שבהאבנט.

אבל השאגת אריה (סימן כט) אינו מיבן את דברי הריטב"א כי ילפינן לה מכלאים בציצית דשרא רחמנא אפי' שלא במקום מצוה כמש"כ התוס' במסכת מנחות פרק התכלת (דף מא) דהא כתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך לומר שבמקום גדילים תלבש שעטנז משמע דכל לבישה שרא רחמנא ע"כ הילכך ילפינן נמי מיני' לשעטנז דבגדי כהונה דכל לבישה שרא רחמנא. ואם כן הדין נוטה שכמו שיש קולא של לא ניתנה לגבי הבגדי כהונה אז יש לומר שיש דין של לא ניתנה לגבי השעטנז. וכמו שהדין מעילה הותרה לגבי לבישת הבגדים כך צריך לומר שהדין של שעטנז הותרה. ומביא עוד ראייה להראב"ד מחטאת העוף הבאה על הספק. ולפי זה למסקנה השאגת אריה פסק כמו הראב"ד וש"מ דכלאי בגדי כהונה לגמרי שרא רחמנא אפי' שלא בשעת עבודה.

ישוב הרמב"ם

ולחזיר כבודו של הרמב"ם צריך לומר שמשונה דין שעטנז מין הדין של מעילה. ונתחיל שבין להראב"ד ובין להרמב"ם האיסור שעטנז הוא בגדר דיחוי מה שאין כן לגבי מעילה שהיה התירה.

ונראה מסברא שלפי סדר הטבע לא יכול לפשוט את כל הבגדים ברגע אחת כמו מלאך. ומשום כך קבע את הדין של לא ניתנה תורה למלאכי השרת. אבל לגבי האיסור של שעטנו יכול לפשוט את האבנט ברגע אחת ומשום כך אין שום סברא לומר לא ניתנה לגבי דין זה. ומשום ששטנו רק דיחוי אז ממילא נבין את דברי הרמב"ם שכשגומר את העבודה צריך לפשוט את האבנט מה שאין כן שאר הבגדים שהאיסור מעילה התירה ומשום שמתר ללבושן בשעת עבודה מותר נמי שלא בשעת עבודה.

ומביא ראיה לסברא זה מי מה שהרמב"ם (הלכות כלי המקדש ח:יב) פסק שאסור לכהן הדיוט ללבושו אלא בשעת עבודה. דווקא כהן הדיוט! כי לפי משבארנו לא יכול לומר לא ניתנה רק בעופן שאין ביכולת לפשוט את הבגדים ברגע אחת. והכהן הדיוט יכול לפשוט את האבנט ברגע אחת וזה היה הבגד היחיד מהד' בגדים שיש בו שעטנו. אבל בבגדי כהן גדול גם החושן והאפוד היה ממין שעטנו ומשום כך לא יכול לפשוט את שלשה בגדים אלו ברגע אחת ומשום כך יכול לומר לא ניתנה. וכמו שמתר ללבוש את הבגדים שלא בשעת עבודה ולא אומרים שזה מעילה אז גם כן יכול לומר לגבי האיסור שעטנו להבגדי כהן גדול.

וכמו כן מסביר הבית הלוי (חלק א סימן ב:יד) שהרמב"ם לא מתיר את הכהן ללבוש את הבגדים כל היום אלא דכיון דלא ניתנה תורה למאה"ש ומוכרח לשהות מעט אחר העבודה ידעינן מזה דהתורה התירה לשהות בהן ואפי' באיכא שהות לפושטן והרי כמו כן נוכל לדקדק על ההתחלה דהרי גם בהתחלת הליבישה לא ניתנה תורה למאה"ש שלא ילבשם רק באותו רגע שמתחיל לעבוד ובע"כ מוכרח לשהות זמן מועט קודם העבודה... ורק בלבושו לגמרי שלא לעבודה הוא דס"ל להרמב"ם דאיכא איסור כלאים וכל זה נראה לי ברור בדעת הרמב"ם.

אבל לפי שיטת הראב"ד צריך לומר כמו שהסביר הבית הלוי (חלק א' סימן א) דהא דמתיר בבגדי כהונה אפי' שלא לעבודה הוא מטעם אחר דכיון דבשעת עבודה מוכרח ללבושן והא' לא ניתנה תורה למלאכי השרת לפשוט וללבוש תדיר רק בזמן עבודה דהא מוכרח לשהות זמן מה קודם לכן ולאחר העבודה וידעינן מזה דע"כ התורה התירה לו ללבוש הבגדים כל היום ביום עבודתו רק זהו דוקא בזמן הראוי לעבודה אבל בזמן שאינו ראוי לעבודה כלל וכגון בלילה גם הוא מודה דאסור דהוי כמו בחוץ לעזרה דכ"ע מודה דאיכא איסור כלאים.

וכל זה קו ונקי להסביר את סברת וגדרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת אבל צריך לחזור ונבין מה היה טענת המלאכים. הלא הם כבר יודעים מה שבתורה כמו שמשא רבינו עונה?

מנהג המקום

וצריך להתחיל בפעם הראשון שיש דיון בין המלאכים לבן אדם וזה היה באוהל של אברהם. ויש להקשות איך המלאכים יכולים לאכול מה שאברהם שימש להם? והא מלאכים כולו רוחני ואף על פי שנראה כמו ערבים סוף סוף אין להם גוף ואיברים פנימיים לבלוע את החמאה וחלב וכן הבקר? והגמרא ביומא (עה.) מביא מחלוקת על הפסוק (תהלים פרק עח:כה) "לחם אבירים אכל איש". ומסביר רבי עקיבא שהמן נקרא לחם אבירים משום שזה משמלאכי השרת אוכלין אותו. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר להם צאו ואמרו לו לעקיבא: עקיבא טעית. וכי מלאכי השרת אוכלין לחם? והלא כבר נאמר (עקב ט:ט) "לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי" אלא מה אני מקיים אבירים לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים. ויש להקשות והלא רבי עקיבא לא ידע פסוק מן התורה? ואם כן מה היה סברתו לומר שמלאכים אוכלים מן?

במדבר רבה (פרשת וירא פרשה מח) שואל ר' יונה בשם ר' חייא בר חנינא היא מדבר סין היא

מדבר אלוש באיזו זכות זכו ישראל שניתן להם מן במדבר? בזכות של אברהם שאמר (וירא יח:ו) לושי ועשי עוגות. ונמצא שבזכות מעשה ההשתדלות של אברהם אבינו זכו בני בניו להמן. ואם כן יכול לומר שזה מידה כנגד מידה. כי ודאי המלאכים לא היו לאכול את הגשמיות שמביא אברהם אלא שהם אכלו את הרוחניות שמעורב בו שהם הזריות והמעשה מצוה של הכנסת אורחים. ומשום כך כשבני ישראל היו במדבר האכיל להם המן שהיה חפצא של רוחנית מעורב אם גשמיות. וזה היה סברא של רבי עקיבא שוודאי בשמים אין שום לחם לאכול ומים לשתות וכל הנאה היא רוחנית, אלא שמשום שאברהם נתן להמלאכים אוכל שלו בדרך שהם יכולים להנות ממנו, אז ממילא המלאכים חייבים להחזיר את הטובה וליתן את אוכל שלהם בדרך שבני אדם יכולים לאוכלים. והמדרש מביא עוד סתירה כי בפסוק אחד אומר והוא עומד עליהם (וירא יח:ח) ומשמע שאברהם יותר גבוע מהמלאכים אבל פסוק אחר אומר נצבים עליו (וירא יח:ח) ומשמע מזה שמהמלאכים גבוע. הכיצד? אלא אומר המדרש אלא עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו, כיון שיצא ידיהם והוא עומד עליהם. ונמצא שכל זמן שהאדם לא עושה שום פעולה אז המלאכים גבוע ממנו, אבל כשהאדם עושה איזה דבר טובה אז הוא גדול מהמלאכים. ודבר זה נבין שאף על פי שהמלאכים כולו קודש אין להם שום בחירה ומשום כך אין להם מה להשתדל בעבור. אבל בן אדם אף על פי שהוא רק בשר ודם מכל מקום יש לא יצר הרע ובחירה לעשות טוב. והקב"ה לא חפץ שלימות אלא רחמנא ליבא בעי וזה שייך רק לבן אדם.

ההסביר של המחלוקת

המלאכים יודעים שפרטי התורה לא שייך להם כי אין להם אב לכבוד ואין להם שום שייכות להמידות רעות כמו קנאה ואין להם יצר הרע לצוה להם על האיסור של לא תרצח ולא תחמוד. אלא שהטעינה של המלאכים רק על בעלת התורה. התורה שנתן לנו לא רק התורה שבכתב אלא גם התורה שבעל פה. תורה זה הנהגה על פי השכל וההיגיון שלנו, ואנחנו קובעים את ההלכה ומה לעשות באיזה שאלה. וכפי שאומרת הגמרא המפורסמת בב"מ לגבי תנורו של עכנאי והפסק של "לא בשמים היא". ועל זה טוען המלאכים שלא ראוי שבשר ודם יכול לחדש חידושים, והלא הם יכולים להטעות. ועל זה פסק הקב"ה שהוא לא רצה שלימות ואמת אלא הוא צריך רק ההשתדלות והבחירה בטוב. בדרך המלך נלך להבין את המדרש (שמות רבה פרשת יתרו פרשה כח) שמוסיף על המחלוקת של משה רבינו ומלאכים שדברנו לעיל וז"ל באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר (תהלים סח:יט) לקחת מתנות באדם, ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר (יהושע יד:טו) האדם הגדול בענקים. ויקרה היא מפנינים מדוע דווקא השתנה פניו של משה רבינו להיות כאברהם אבינו כי מאברהם אבינו נלמד את הדין של רחמנא ליבא בעי. ולא תחשוב שהדין של לא ניתנה תורה למלאכי השרת היה בדיעבד כי הקב"ה חפץ בנו יותר מהמלאכים לתנו לנו את התורה, אלא משום שאנו רק בשר ואדם ויש לנו חסרנות ויצר הרע אז ממילא הקב"ה בנו. ואף על פי שיש לנו חיוב לעשות כל בכוחותינו לעבוד את השם יתברך, ההמגבלות והמצערים שלנו הם חביב לפני הקב"ה ומשום כך לא ניתנה תורה למלאכי השרת. ברוך אתה ה' בורא נפשות רבות וחסרונון. משום החסרונון אז יכולים להיות רבות.

What is the true focus that we should have by Magid?

Yosef Moskowitz

Every year we come to the Seder and every family seems to have the same debate ensue. There are those, primarily children and B'nai Yeshiva, who have prepared many Divrei Torah to share, while there are others who would like to move the Seder along to get to Shulchan Aruch at a reasonable hour. It is a difficult task to balance the two competing ideas out and rare is a Seder that achieves the perfect delicate equilibrium. However, as we approach Magid, we need to ask ourselves which is the proper perspective to have.

The common theme that eschews is to focus on keeping the kids engaged and attentive to the point that puts the attention on our children. There are several questions that have been on my mind; where does the whole concept come from regarding the emphasis when it comes to children that are sometimes as little as 3-5 years old? Additionally, what should be our main focus as we recite Magid?

The Shulchan Aruch (Orach Chaim 473:7) tells us

מוזגין לו מיד כוס שני, כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם סעודה. ואם אין חכמה בבן, אביו מלמדו. אם אין לו בן, אשתו שואלתו; ואם לאו, הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה: מה נשתנה וכו'.

There is a crucial focus on engaging the children and having them actively participate by questioning the activities that are being done at the Seder.

The Rambam (Hilchos Chametz U'Matzah 7:2-3) adds

מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך, לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות, ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן. וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד ששייב להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך היה. וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו, אין לו בן אשת ושואלתו, אין לו אשה שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים, היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה.

There is clearly a focus on relating to the children, and by doing so also

relating to oneself, the idea that once we were slaves in Egypt and now are free. The Rambam is reinforcing that while one can tell this to his children directly, ideally the children naturally inquire of the unusual nature of the Seder night, and this way the parent's response is anticipated and listened to with an excitement as opposed to being received like a lecture in school.

The Rama (Orach Chaim 473:7) takes it a step further

וכשהבן או האשה שואלת, אין צריך לומר:מה נשתנה, אלא מתחיל עבדים

The Hagadah, specifically Magid, is not a Beracha with specific verbiage and a defined text. In fact, the actual text of the Haggadah is not of prime importance at all. The key is to engage in a conversation and convey the message of freedom.

But why is so much focus placed on the children? After all, children are exempt from Mitzvos and while Chinuch is an important part of any Jewish child's formation, it is odd that on a night we are commanded to perform multiple mitzvos, we spend the largest chunk of time in Magid, a discussion with the children?

When we think about Yitzias Mitzrayim, the thought of carrying on from generation to generation is evident. The fact that Hashem took us out and allowed us to survive with Nissim is extremely important to carry on from generation to generation. By keeping the children involved, it allows us the ability to imbue the commemoration from all generations at the seder so that each one can pass on to their future respective children and grandchildren. We see the concept of being Mefarsaim a Neis and that whoever was involved in the Neis, should also partake in the Pirsumei Nisa aspect. When we think back to the story of Pesach and how it unfolded, the children of the families were very much apart of the various segments of the Hagadah. Whether it was the Makkos, Kriyas Yam Suf or Yetzias Mitzrayim, each child was affected physically and emotionally. Be that as it may, children are an integral part of the seder and the mitzvah of Vehagadata L'Vincha.

The mitzvah of Vehagadata L'Vincha is the focus of Magid. Rav Dovid Fohrman points out that there is an order that is expressed throughout Magid. As we open up with Ha Lachman Anya, we turn our attention to the Matza, the bread of affliction. This reminds us that we are going to start to re-tell the story of Pesach as the Matzah sets the tone. As we move on to Mah Nishtana, we enable the kids to be the center of attention as it gives each child the opportunity to ask some of the glaring questions to open Magid. This allows us to get the kids involved immediately, as mentioned earlier the kids are an important part of the Seder as a whole and even more so by Magid.

As we move along to Avadim Hayinu, it would appear that Magid could be summed up within the first sentence. However, it is more of a summary and an

expression of Hakaros Hatov we have to Hakadosh Baruch Hu for taking us out of Mitzrayim versus delving into the details of the story. Maaseh Brebi Elazar talks about the depth the story was discussed as the point is more about how much detail the story had been discussed. The Arba Banim are giving us the lens of how the story is viewed in the eyes of each of the different sons and their reactions. To this point, we haven't really "told" the story of the Haggadah but rather have spoken out how we will re-tell it, how much of it we will discuss and was discussed, how long the story is and how it is viewed in the eyes of the different sons. We finally begin the story to fulfill the mitzvah of Vehigadata L'Vincha, with the paragraph of Metchila Oivdei Avodah Zara as we carry on through until Shulchan Aruch.

Unfortunately, while our children receive a wonderful education from tremendous Torah institutions, by the time they reach the Seder night they have already been drilled on everything about the Seder and have coached on the various answers, that hardly is there a time where a child will genuinely be intrigued enough to inquire as to the actions of the Seder. However, it is incumbent on all parents, to find at least one point during the Seder where they can naturally converse with the child and explain to them the wonders of Yitziyas Mitzraim, how bad it was to be slave and how grateful we are to Hakosh Baruch Hu for redeeming us.

The key of Magid is to remember that while the beginning is very important, it is even more important to get to the point where we discuss the story of Pesach and not have to rush through it as Chatzos approaches. We want to try and avoid the angst of dragging along the beginning and having everyone want to rush through the most crucial parts. If we do that, we can put ourselves in a position to fulfill the essence of the Mitzvah and Mekayaim what Hakadosh Baruch Hu is asking from us. This will IYH allows us to bring Mashiach and finally dance L'Shana Haba B'Yerushalayim.

מסורת אבותינו בידינו

Avi Langer

לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים וגו' (שמות ו,ו)
Therefore, say to the בני ישראל, 'I am Hashem, and I will take you out from under the burdens of the Egyptians...'

This פסוק famously describes the four לשונות of גאולה, beginning with והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים. But rather than just stating “I will take you out” and continuing to the other three לשונות of וגאלתי, ולקחתי, Hashem’s message was “I will take you out from under the burdens of the Egyptians.” The simple meaning is that the redemption can only begin if the chains of slavery and the burdens – סבלת – of the מצריים are first removed. Only once those obstacles are eliminated can the בני ישראל experience the higher levels of יציאה leading up to the ultimate והבאתי.

The חידושי הרי"ם, however, explains the word סבלת differently. סבלת doesn’t mean “burdens,” but instead comes from the word סבלנות - “patience,” or more accurately in this context, “tolerance.” With this in mind, Hashem’s message to כלל ישראל was that the מצריים should be so מאוס in your eyes to the point that you should no longer be able to tolerate their presence. Continuing to stay in מצרים, even after all of these years, will lead to tolerance and, ultimately, the point of no return (or no leave). The only solution is to leave now.

In the same vein, the משך חכמה quotes a פשט from his father on the words

ושמרתם אתם את חקתי ואת משפטי...ולא תקיא הארץ אתכם...כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם (ויקרא יח,כו - כח)
– you must follow My laws...to avoid the land spitting you out as it did to the nations that preceded you.

Rashi explains with a משל: this can be compared to a prince who was fed disgusting food and, not being able to tolerate it, vomited it up. The simple understanding of this פסוק is that if you don’t follow My laws, then just as the land spat out the גויים, it will do the same to you. R’ Meir Simcha’s father explains differently. The reaction to retch will only occur the first few times the prince eats the vile food. But once his body gets used to it, even if he derives no הנאה from the “food,” he is able to keep it down. The same is true with ארץ ישראל, which is like the prince in the משל. Hashem’s warning to כלל

is to follow His laws because, if not, the land that had spit out the גויים due to their vile actions, may ultimately learn to be טובל your misdeeds – ולא תקיא הארץ – אתכם.

According to this interpretation, ולא תקיא הארץ אתכם doesn't mean "lest the land spit you out" but rather, "and the land won't spit you out." But it is important to note that when הקב"ה warns us to follow His ways and not, ה'ו, the ways of the גויים, that doesn't just mean that we shouldn't copy them. That is obvious.

כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו (ויקרא יח:ג)

This very clearly notes the הדמיון ¹. "כ". Even when there is a hint of altering from our מסורה, the Torah reminds us to be extremely careful.

שמע of פרשה האדמו"ר רבי אהרן זצוקלה"ה מבעלזא, the Torah reiterates the מצוות of תפילין and מזוזה that were previously mentioned in the first פרשה, but with one distinction. In the second פרשה, between the words וקשרתם אותם and ולמדתם אותם על מזוזות ביתך ובשעריך and לאות על ידכם, there are the new words of מצוה suddenly introduce the מצוה פסוק asks, why does the אדמו"ר asks, why does the מצוה smack in middle of these two מצוות? He explains that the מצוות of תפילין and מזוזה (similar to a ספר תורה) are unique in that if even a single portion of a tiny letter is missing – קרצו של יוד – the entire תפילין or מזוזה is פסול. When it comes to the same is true. If the מסורה we instill in our children is lacking in even the most minute detail, if the ולמדתם את בניכם is lacking, those children may ה'ו grow to be גדולים who are incomplete in the people who they could, and should, become.

It is perhaps for that reason why in פרשת אמור, when discussing טומאת הכהן, Rashi writes that אמר אל הכהנים בני אהרן is coming to tell us that the גדולים should be careful to prevent קטנים from eating שרצים and other טומאה. The מפרשים are all bothered regarding the connection between the פרשה of טומאה that Rashi is linking to the פרשה of שרצים. According to what we are saying, perhaps the message is that while the father will surely instruct his children about the obvious (e.g., not eating שרצים), he may be less scrupulous in his warnings regarding עניינים that are "למעלה משכל". To truly achieve the ideal "passing of the torch" to the next generation, the Torah equates the obvious messages we impart to our children with the esoteric.

שירה

Many years ago, I heard a beautiful פשט and lesson on חינוך from R' Yissocher Frand שליט"א regarding a change in the לשון הקרא from the שירה that כלל ישראל said by the או ישיר משה states פסוק ים סוף, the שירה that they said by the באר. By the ים סוף, the שירה that they said by the באר.

¹ As in כנאי

לבני ישראל. Being born as a new nation only as they left מצרים, כלל ישראל was in their infancy stages, and Moshe had to teach them how to sing proper praise to Hashem. During their time in the מדבר, they experienced a maturation process where they learned the proper time to say שירה. It is for that reason that Moshe's name is absent - (במדבר כא, יז) אז ישיר ישראל -

True חינוך is providing your children with the tools they need to make proper decisions on that own. It is for that reason that I believe the Torah also drops the word בני in this later instance. בני ישראל grew from being the כלל ישראל – the children – and became ישראל.

In the שירה itself, they sang וארוממנהו אבי אלקי אבי ואנוהו, א-ל-י ואנוהו, זה – this is my G-d and I will glorify Him, the G-d of my father and I will exalt Him. But which is it - is it my G-d or my father's G-d?

R' Yosef Nechemia Kornitzer זצ"ל explains that even if a person reaches a level that הקב"ה becomes, so to speak, his own G-d, a person must recognize from where he developed the אמונה to reach that level of realization. Our parents, grandparents and forefathers before us are the source of our אמונה, and should continue as our source, even if on our own we experience and witness situations that ingrain that knowledge in our hearts. וירא ישראל את היד הגדולה – כלל ישראל – witnessed perhaps the greatest miracle ever to have occurred on this world – the splitting of the ים סוף. And, yet, the פסוק concludes ובמשה עבדו. They realized the true source of their אמונה.

This can also explain a puzzling מדרש on the Gemara in (ל:;) that says that even nursing babies paused from their eating, sang שירה and then went back to nursing. The מדרש says גדול הנס האחרון מן הראשון – the second miracle of returning to their eating was even greater than the first miracle of them stopping to say שירה.

What demands an explanation is that the first miracle was indeed great – babies naturally eat to their hearts content and don't voluntary stop, and certainly not to sing songs! The second "miracle," however, wasn't really a miracle at all – when the opportunity to return to eating becomes available, a baby will jump on it, so (1) how can the Medrash call the second part of the story a "miracle" and (2) to the point that it is even greater than the first miracle? R' Yosef Nechemia explains with the above Yesod – a Jewish child is nourished with the Emunah of his ancestors from the moment he is born. The newly born Jewish nation was nourished with such Emunah. Yet, they personally experienced the awesome sight of the Shechina and no longer needed to rely on the Emunah instilled by their parents – they saw it בחוש. The great miracle was that despite this, they returned to the אמונה פשוטה that they received from their parents. Of course, וירא ישראל את היד הגדולה – nevertheless, ואמנוה פשוטה בה' – they returned to their אמונה פשוטה.

The Significance of the Bechor

Avi Weber

(על פי דברי ר' ישראל מאיר דרוק שליט"א המובאים בספרו "אש תמיד")

ד ויאמר מֹשֶׁה, כֹּה אָמַר יְהוָה: כַּחצֹת הַלַּיְלָה, אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם. הַ וּמַת כָּל-בְּכוֹר, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם--מִבְּכוֹר פְּרִעָה הַיֹּשֵׁב עַל-כִּסֵּאוֹ, עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפֵחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִיטִים; וְכֹל, בְּכוֹר בְּהֵמָה. וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה, בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲשֶׁר קָמְהוּ לֹא נִהְיְתָה, וְכִמְהוּ לֹא תִסָּף. ז וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא יִחָרֵץ-קֶלֶב לְשׁוֹנוֹ, לְמֵאִישׁ, וְעַד-בְּהֵמָה--לְמַעַן, תִּדְעוּ, אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה, בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל. (שמות יא ו-ז)

Often is the case when one learns (and relearns) stories in the Torah, does he gloss over numerous glaring difficulties in the words of the text. Our familiarity with the stories cause us to operate under the assumption that most of what we read makes absolute sense. With a bit of pause, analysis and even some healthy questioning, we can begin to uncover a new layer of understanding and appreciation for even the most well known episodes.

No better example of this notion than the storyline of Yetzias Mitzrayim. If we simply take a step back, we will begin to notice multiple glaring questions that we not have paid attention to. Many of these questions revolve around the role of the בכור throughout the story. If we can uncover the centrality of the בכור, we will begin to see this familiar story in a whole new light.

Let us begin by asking a number of seemingly obvious questions.

- As we know, the final and most catastrophic plague to punish the Mitzrim was the death of their first borns. Why did Hashem feel the need to specifically target the first borns of Egypt? Were they more evil than the rest of the nation? We certainly do not see that they enslaved the Jewish people more than anyone else in Egypt. Some want to claim the reason the בכורי מצרים were targeted was because Paroh himself was a בכור. If that was the case, why would Paroh be the only בכור not to be killed during the plague?!?
- The Tur (O.C 470) writes that all first born males have an obligation to fast on Erev Pesach. The reason, he says, is to commemorate the miracle that they were saved from בכורות. When do we ever fast to commemorate Hashem saving us from a threat? Should we not be celebrating such an event?
- The very fact that בכורי ישראל have an obligation to fast in order to commemorate the miracle proves there was a real threat to them that night. So serious was

the threat, that had they not put blood on their doorposts, they would not have been saved. Why? Was it not the case by every other plague that the Jewish people were spared any effect regardless of what they did? Why, all of the sudden, did they have to differentiate themselves during this מכה over any other?

- The generally accepted custom today amongst most בכורי ישראל is to either make or attend a Siyum on Erev Pesach to permit eating as part of a סעודת מצוה. The Mishna Berura (470:10) himself paskins that this is the custom in many places that any first born that makes or attends a Siyum may be lenient and eat the rest of the day. When do we ever treat a fast so leniently? Surprisingly, no one protests the custom of exempting oneself through a Siyum and the Mishna Berura implies that this might even be the preferred action. Why?
- The Rama (O.C 470:2) writes that if the first born son is still a קטן, the father should fast in his place. If the reason for the fast is to commemorate the miracle during מכת בכורות and the בכור in this case is exempt due to his age, for what purpose would the father fast in his place? Do we ever apply this practice by another fast throughout the year? What has the father accomplished by taking on the fast of his son?

In order to understand the role of the בכור and make sense of these seemingly difficult questions, R' Yisroel Meir Druck in his Sefer Aish Tamid makes a fascinating insight. The Torah tells us in וירא:

כִּי יִדְעֵתִי, לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו, וְשָׁמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה, לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט--לְמַעַן, הִבִּיא יְהוָה עַל-אַבְרָהָם, אֶת אֲשֶׁר-דִּבֶּר, עָלָיו (בראשית יח:יט)

For I have known him because he commands his sons and his household after him, that they should keep the way of the Lord to perform righteousness and justice, in order that the Lord bring upon Abraham that which He spoke concerning him."

Hashem tells Avraham Avinu that he will be rewarded since Hashem knows that he has commanded his sons and family to keep the Torah. Really? No where in the Torah does it ever say that Avraham ever commanded his children to do anything! Why is Hashem rewarding Avraham for something it seems like he never did!?! In quoting his father zt"l, R' Druck explains that in reality, Avraham Avinu never did command his children to follow in his ways. Rather, Avraham's children watched the way he carried himself, his actions, his chessed and his overall righteousness, and were instinctively driven to follow in his footsteps. The living, breathing example of what an עבד ה' looks like is the greatest method of influence

a parent has on their child. The דוגמא אישית (living example) reaches the depths of our children, instilling within them a passion to follow in ways a word or speech can never accomplish. Avraham Avinu was מחנך his children simply through his actions, setting a precedence for all of us to follow. For that, he was rewarded.

If the דוגמא אישית is the most influential factor in one's education, it would stand to reason that those who a child looks to first, have the single greatest responsibility in the path that child chooses. Therefore, although parents are obviously the greatest influencers initially, as time goes on and the age gap between parents and younger children widen, the prime example no longer falls on the parent. Naturally, the younger children in the family will begin to look at the oldest child as their guide. The בכור, argues R' Druck, takes on the role of the primary דוגמא אישית. It is he who sets the tone and clears the path of Torah and Mitzvos for the remaining children to follow. If, however, the בכור chooses a path of evil, it is he who bears the responsibility of having influenced his younger siblings to do the same.

As we uncover the role of the בכור and begin to internalize their direct impact, we can now understand some of our original difficulties.

- Granted all of the Mitzrim were responsible for the persecution of the Jewish people. The בכורי מצרים, however, bear more responsibility than the rest. Had they chosen to take on a different approach, to not follow in their parents evil ways, the remaining Egyptians undoubtedly would have followed their lead. Behavior is not developed at random. The future generations followed the first borns ways in continuing on this attitude of strict persecution and destruction. It is for this reason the בכורי מצרים in specific are given the spotlight during the climax of all the מכות.
- Similarly, the בכורי ישראל were equally as influential on their subsequent generations. They were in the position to change the trajectory of בני ישראל as they began their spiritual downward spiral. Let us not forget בני ישראל had dwindled to the forty ninth level of טומאה. Since the first borns had an opportunity to show the younger children what it means to be an authentic Jew, they bear more responsibility than the rest. For this reason, we commemorate the saving of the first born Jews with a fast. A fast is a time for introspection, חשבון הנפש, a time to resolve to change and not repeat one's destructive ways. What better way to commemorate the בכורי ישראל than to utilize this day, the day they were saved, to strengthen themselves to never repeat the same mistake.
- If the very essence of this fast is to ensure the spiritual commitment of the first borns and to transmit these values to others, there is no better way to

express it than through a Siyum on a Mesechta. When a person partakes in a Siyum and celebrates the spiritual accomplishments of himself or others, he is exhibiting the *דוגמא אישית* that we need from him. The Siyum in it of itself replaces the entire need of the fast altogether. It is for this reason the Poskim are more lenient on this fast over all others by way of a Siyum. By partaking in a Siyum, they are expressing to themselves and others they have internalized the importance of their commitment.

- We conclude this idea with the Psak of the Rama. When the *בכור* is a *קטן* the father has an obligation to fast in his place. As stated earlier, the *בכור* only becomes the primary *דוגמא אישית* when the age gap between father and child begins to widen. However, when the *בכור* is still a *קטן*, of course the father maintains the role of the primary *דוגמא אישית*. It is the father who bears the sole responsibility for the son's commitment to Torah and Mitzvos. Therefore, it is logical to assign the father as a substitute for the fast of the *בכור* since it is he who must remind himself of the critical role he plays for future generations.

Each of us are given a golden opportunity on Pesach to infuse the next generation of *בני תורה* with an excitement and passion for Torah and Mitzvos. Although much of the Seder night is predicated on *דיבור*, telling over the story, the most powerful tool we have to ensure Torah-committed children is the *דוגמא אישית* we provide for them. It is the *דוגמא אישית* that will resonate in our first borns more than anything we can possibly command. They, in turn, will want to become that same example for others to follow.

ספר

והשיב לב אבות

כרך ד • פסח תשע"ח • קהל לב אבות